

FORSVARET

Forsvarets høgskole

Energileverandør, partner og alliert

*Hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i EU påvirket Norges makt-
posisjon i forhandlinger med Tyskland*

William Jarl Tveit

Masteroppgave

Forsvarets høgskole

vår 2023

Forord

Krigsutbruddet i Ukraina februar 2022 endret undervisningsfokuset ved Stabsskolen hvor undervisningsplanen i *Politikk, Strategi og Militærmakt* ble satt i perspektiv og dannet idegrunnet til denne masteroppgaven. I den påfølgende undervisningen i *Fellesoperasjoner* modnet ideen og etter innlevering av semesterets siste eksamen stod prosjektskissen klar. Arbeidet med denne studien ble gjennomført høsten 2022 og våren 2023. Innsatsen vil forhåpentligvis bidra med å frembringe ny kunnskap om hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i Europa har påvirket Norges rolle som energileverandør og Norges maktposisjon i bilaterale forhandlinger med Tyskland.

Etter bestrebelsen med å frembringe ny kunnskap vil jeg først og fremst rette en stor takk til førsteamanuensis Robin Allers, ved Institutt for Forsvarsstudier, for sine bidrag til at denne masteroppgaven skred frem og fant sin form. Hans kunnskap, helhetsforståelse og ikke minst nettverk har vært et avgjørende bidrag mot å løfte oppgaven til det den er i dag.

Ved siden av veiledningen til Robin Allers rettes en stor takk til Askøy Folkebibliotek. Deres velvillige støtte med bestilling av kildematerialet er meget verdsatt. For at jeg til alle døgnets tider hadde fordelen av et fremskutt leserom, i umiddelbar nærhet til min bopel, påskjønnnes Kevin Solheim i KESS VVS med særdeleshet.

Kontakten med Norges Ambassade i Berlin gav dyptgående innsikt, som i sin tur utvidet min forståelse og dannet grunnlag for motivasjon under oppløpet frem mot innleveringsfristen. Min hjemmeavdeling og linjeleder har gitt meg gode arbeidsvilkår til å fullføre studiet på. Skjermet fra plikter og støy som normalt føler av arbeidsfraværet. For dette er jeg særdeles takknemlig.

Imens mitt stemningsleie pendlet mellom full kontroll og fullstendig panikk har hun hjemme stått imot og sørget for at hjemmefrontens gjøremål gikk rundt. Forståelsen og samarbeidsviljen utvist av alle hjemme fortjener mer enn én takk.

Sammendrag

Energi er den avgjørende drivkraften bak internasjonal handel og vestlig levestandard. For å opprettholde produksjon, transport sågar ulike staters forsvarsevne kreves konstant forsyningen av energi. Sikker tilgang på energi utgjør dermed en vesentlig del i statenes interessesfære, hvis utallige konflikter og kriger har utspring i energiresurser. Russland ivaretok for størsteparten av Europas naturgassbehov før invasjonen på Ukraina 24. februar 2022, mens Norges gass andel samtidig utgjorde 20-25 prosent. I Europa er Tyskland Norges viktigste partner, sammenfallende interesser og gjensidig nytteverdi har lagt grunnlaget for et fruktbart samspill innenfor mange ulike områder.

Denne studien bidrar til ny kunnskap gjennom å undersøke, *hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i Europa har påvirket Norges rolle som energileverandør og Norges maktposisjon i bilaterale forhandlinger med Tyskland i perioden fra februar 2022 og januar 2023.*

Samtidig stilles det spørsmål til om og på hvilken måte norske myndigheter kunne anvende sin rolle som energileverandør for å ivareta sikkerhetspolitiske for interesser med Tyskland.

Spørsmålene besvares ved hjelp av tre variabler, *endring i Europas sikkerhetspolitiske situasjon, Tysklands energisikkerhet og Norges status som småstat*, av betydning for Norges forhandlingsposisjon.

Denne undersøkelsen bygger det teoretiske rammeverket på litteratur om internasjonale forhandlinger og begrepsavklaringen på eldre (klassisk) og nyere litteratur i studiet av statsvitenskap og internasjonale studier. Ved hjelp av kvalitativ metode og litteraturstudie presenteres det empiriske grunnlaget, med søkelys på de norsk-tyske bilaterale forhandlingene, og hendelsene som endret trusselbildet for Norge og Tyskland i perioden 2022. Samtidig tar energi i europeisk kontekst del i en bredere diskusjon knyttet til klimautfordringer og grønn omstilling mot fremtiden. Diskusjonen var sentral i forhandlingene mellom Norge og Tyskland, som denne studien bidrar med å kaste lys på.

Invasjonen av Ukraina endret Europas sikkerhetspolitiske situasjon og med Russlands avtagende gasseksport ble Norges leverandørrolle avgjørende for tysk energisikkerhet. Denne undersøkelsen viser likevel at leverandørrollen i begrenset grad var nyttig som et diplomatisk virkemiddel under forhandlingene mellom Norge og Tyskland i perioden februar 2022 og januar 2023. Gassens verdi forhandlet av seg selv og tjente norske (sikkerhetspolitiske) interesser.

Abstract

Energy is the driving force behind international trade and the western standard of living. To maintain production, mobility, and the ability for states to provide security, constant supply of energy is needed. Secure access to energy is thus a significant part of the interest sphere of states, where countless conflicts and wars originate from energy resources. Before the invasion of Ukraine on 24 February 2022, Russia was Europe's primary supplier of natural gas, while Norway concurrently accounted for 20-25 percent of Europe's gas supply. To that end, Germany is Norway's top partner in Europe, where overlapping interests and mutual utility have laid the foundation for fruitful interaction in many different areas.

This study contributes to new knowledge by examining *how the war in Ukraine and the energy crisis in Europe have influenced Norway's role as an energy supplier and Norway's position of power in bilateral negotiations with Germany in the period from February 2022 and January 2023*. At the same time, questions are asked of whether and in what way the Norwegian authorities could use their role as an energy supplier served Norwegian security policy interests.

These questions are answered using three variables, *changes in Europe's security policy situation, Germany's energy security and Norway's status as a small state*, of importance for Norway's negotiating position. This thesis builds the theoretical framework on international negotiations, and term clarification that originate for older (classical) and newer literature in studies of political science and international studies. Using a qualitative method and literature study, the empirical basis is presented, with a spotlight on the Norwegian-German bilateral negotiations, and the events that changed the threat picture for Norway and Germany in the period 2022. To that end, energy in a European context takes part in a wider discussion related to climate challenges and green transition towards the future, which was also expressed in the Norwegian-German negotiations, that this study sheds light on.

The invasion of Ukraine changed the security policy situation in Europe and with Russia's declining gas exports, Norway's role as supplier became crucial for German energy security. This investigation nevertheless shows that the role as supplier was useful to a limited extent as a diplomatic tool during the negotiations. The importance of gas paid for itself and served Norwegian (security policy) interests.

Innholdsfortegnelse	
Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
Innholdsfortegnelse	6
1 Innledning	7
FORSKNINGSPØRSMÅL OG AVGRENSNING	8
METODE OG TEORI	9
KILDEDISKUSJON	9
ORGANISERING AV OPPGAVEN.....	10
2 Teori og metode	10
BEGREPSAVKLARING.....	11
SMÅSTATSTENKNING	14
FORHANDLINGSDIPLOMATIET.....	15
METODE	18
3 Analyse – Norsk-tyske forhandlinger mellom februar 2022 og januar 2023	20
FASE 1 – EN ENDRET SIKKERHETS- OG ENERGI-SITUASJON.....	23
FASE 2 – DRONE OG LEKKASJER – SIKKERHETSPOLITIKKENS BETYDNING	34
FASE 3 – MOT LANGVARIG AVTALE	41
Konklusjon	46
Kilder	48

1 Innledning

Energi er den avgjørende drivkraften bak internasjonal handel og vestlig levestandard. For å opprettholde produksjon, transport sågar ulike staters forsvarsevne kreves konstant forsyningen av energi. Sikker tilgang på energi utgjør dermed en vesentlig del i statenes interessesfære, hvis utallige konflikter og kriger har utspring i energiresurser. Energisikkerhet og sikkerhetspolitikk er dermed nært koblet sammen. I forlengelsen av krigshandlingene i Ukraina fremt til årsskiftet 2022/23 kaster denne studien lys på at Europas energi- og sikkerhets-politikk ble til to sider av samme mynt og påvirket Norges rolle som energileverandør. Til tross for at Norge er nærmest energiuavhengig, har nordmenn flest fått kjenne på internasjonale spenninger ved unormale strømpriser og usikkerhet i vårt nærrområde etter krigsutbruddet i Ukraina.

For Europa utgjør naturgass en strategisk energikilde som industri og husholdninger er avhengig av. Annektering av Krim i 2014 var en vekker for EUs sikkerhetspolitiske dagsorden og usikkerheten til egen energisikkerhet økte. Russlands bruk av gass som et økonomisk pressmiddel mot Ukraina aktualiserte problemstillingen om hvorvidt EUs avhengighet kunne utnyttes som pressmiddel av Russland.

Med 20-25 prosent av markedsandelene for naturgass før invasjonen av Ukraina i februar 2022 var Norges rolle som energileverandør ovenfor Europa langt ifra ubetydelig (Oljedirektoratet, 2023). Småstaten Norge var, og er fortsatt, å regne som en energistormakt på det europeiske kontinentet (Bøås, 2016). Petroleumsnæringens bidrag til Norges verdiskapning er vesentlig, og utgjør en sterk driver bak innenriks-politiske- og nærings-interesser. Energileverandør rollen utgjør derimot et dilemma for Norge gjennom delvis motstridene interesser med energikonsummentene i Europa - Land som samtidig er Norges nærmeste allierte og likesinnede partnere. Norge må dermed balansere egeninteresser knyttet til petroleumsvirksomheten, mot investeringen i et sikkerhetsfelleskap og et langsiktig energisamarbeid med land som Tyskland, Storbritannia, Frankrike, med flere.

Naturgasseksporten til Europa ble redusert av Russland allerede sommeren 2021, og angrepet på Ukraina februar 2022 katalyserte den allerede eksisterende usikkerheten som tok form etter annekteringen av Krimhalvøya i 2014. I sin historiske tale til Forbundsdagen, et fåtall dager etter invasjonen, brukte Forbunds-kansler Olaf Scholz ordet *Zeitenwende* for å beskrive det historiske vendepunktet som var under utvikling (Bundesregierung, 2022). Den samlede tyngden av Russlands handlinger påtvang resolutte og uforventede europeiske mottiltak, som tok effekt gjennom en omfattende sanksjonspakke, innrettet mot å knekke Russlands økonomi og deres muligheter til å føre krig. Sanksjonene omfattet ikke til å begynne naturgass, men senere kom sanksjoner mot kull, olje og gass, hvilket indikerte den avgjørende betydningen av gass på det europeiske kontinentet. Mens, russiske gassvolum avtok gjennom 2022 steg Norge frem som Europas viktigste gassleverandør og befestet en tilnærmet monopolistisk posisjon – som gjør det naturlig å stille spørsmål rundt hvordan Norges energi leverandørrolle var endret.

Fraværet av russisk gass drev markedsprisen på gjenværende gass i Europa bokstavelig talt til himmels og bidro til netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten til 1933,7 milliarder kroner for den norske stat. Opp 120 prosent fra 2021, i all hovedsak på grunn av høye inntekter fra olje og særlig gass-priser

(Statistisk Sentralbyrå, 2023). Den europeiske prissmitten på Norges kraftmarkeder forårsaket betydelig prissmitte på strømprisen, hvilket kom til høy kostnad for norske forbrukere. Det utspilte seg en ugunstig kraftprissituasjon som vekket uro og bred folkelig oppslutning for prisnormalisering. Selv om regjeringen-Støres upopularitet kan forklares ved hjelp av mange ulike faktorer, ble oppslutningen svekket i takt med at strømkrisen i Norge skred frem. Med en oppslutning på 15,5 prosent mars 2023 viste meningsmålinger at Arbeiderpartiets (AP) hadde mistet omtrent halvparten av velgerne som stemte på partiet under valget i 2021 (Gausen et al., 2023). Til sammen, avtegnet det seg en utfordrende situasjon for regjeringen-Støre, som sannsynligvis reduserte deres politiske handlingsrom som konsekvens.

I Europa har Tyskland en sentral plass som EUs største medlemsland. Med den påvirkningskraft som følger, gjør landets verdsettelse høy i forhold hva angår Unionen. Helt siden Bondevik-regjeringens Tyskland-strategi fra 1999 ble Tyskland fremstilt som Norges viktigste partner i Europa (Utenriksdepartementet, 2019a). Sammenfallende interesser og gjensidig nytteverdi har lagt grunnlaget for et fruktbart samspill innenfor mange ulike områder. Som en milestein i den norsk-tyske relasjonen var formalisering av det langsiktig og omfattende strategiske samarbeidet om maritimt forsvarsmateriell i 2017 betydningsfullt.

Med bakgrunn i Europas energibehov og forsyningssikkerhet etter bortfallet av russisk gass, er det interessant å kaste lys på om Norges endrede rolle som energileverandør har bidratt positivt i forhandlingsdiplomati med Tyskland. I denne sammenheng skal det presiseres at energi i en europeisk kontekst tar del i en bredere diskusjon om klimautfordringer og grønn omstilling, hvilket preget forhandlingene mellom Norge og Tyskland, som denne studien også kaster lys på.

Forskningsspørsmål og avgrensning

Dette studiet setter søkelys på hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i Europa har påvirket Norges rolle som energileverandør og Norges maktposisjon i bilaterale forhandlinger med Tyskland i perioden mellom februar 2022 og januar 2023.

Forskningsspørsmålet har henblikk på leverandørrollen til Norge og tar utgangspunkt i at statusen som Europas energistormakt i begrenset grad var nyttig som et diplomatisk virkemiddel. Det stilles samtidig spørsmål til hvordan krigen i Ukraina og Europas energikrise påvirket Norges maktposisjon som småstat. Spørsmålene besvares ved hjelp av tre variabler, endring i Europas sikkerhetspolitiske situasjon, Tysklands energisikkerhet og Norges status som småstat.

Norges rolle som energileverandør i kontekst av forhandlinger skal ikke forstås som et pressmiddel – tilsvarende Russlands økonomiske krigføring mot EU ved bruk av gass. Spørsmålet er om og på hvilken måte norske myndigheter kunne anvende sin rolle som energileverandør for å ivareta sikkerhetspolitiske interesser. Den norske regjeringen definerer i korte trekk at sikkerhetspolitikken skal ivareta Norges suverenitet, territoriale integritet, (..) (Utenriksdepartementet, 2021). Suverenitet på sin side kan defineres

som å ivareta selvstyre innad, handlefrihet og handle evne utav. Dermed vil sikkerhetspolitikken kunne omfatte en rekke utenriks og innenrikspolitiske interesser for landet (Austvik, 1999; 21-22).

Metode og teori

Som sanntidsvitne til en sikkerhetspolitisk situasjon, og for å bidra til ny kunnskap rundt Norges rolle som energileverandør og maktposisjon i forhandlinger med Tyskland, var eksplorerende kvalitativt litteraturstudie utvalgt som metode i denne undersøkelsen. Variablene tillegges en avgjørende påvirkning på Norges forhandlingsposisjon ovenfor Tyskland med hensyn til sikkerhetspolitikk. Samtidig med teorier som forklarer småstatens innflytelse og forhandlingsdiplomatiets mekanismer valgt som analytisk rammeverk. Robert Putnams *Diplomacy and domestic politics – the logic of two level games* er utvalgt som teoretisk rammeverk. Putnams teori bidrar med å forklare det mellomstatlige spillet og hvordan dynamikken mellom stater henger sammen med prosesser av en innenrikspolitisk karakter.

Norges leverandør rolle kan forstås på bakgrunn av Putnams teori, hvor evnen til å opprettholde og eventuelt utøke gassleveranser kommer som et resultat av norsk gass- og oljepolitikk. Petroleumsutvinning og produksjon korrelerer med aktivitetsnivået på norsk sokkel og reguleres av mekanismer som styres av norske myndigheter, gjennom en politisk behandling og godkjenningssprosess. I lys av faktorer som for eksempel sysselsetting, næringsinteresser og klima pågår en innenriks politisk maktkamp, som i sin tur påvirker den forhandlingsmessige relevansen av norsk energi. Norge og Tyskland er også internasjonalt forpliktet til klimagassreducerende tiltak. Dette utgjør også en faktor knyttet til Putnams teori.

Kildediskusjon

Under arbeidet med å besvare hvordan Norge tar i bruk energi i forhandlinger med Tyskland er litteraturstudie det metodiske rammeverk for å svare til forskningsspørsmålet. Kapittel 2 tar for seg det teoretiske og metodiske rammeverket som er nødvendig å forstå til denne studiens presentasjon av det empiriske grunnlaget og påfølgende analyse. Til å begynne med i kapittelet under begrepsavklaringen støtter analysen seg på eldre (klassiske) og nyere litteratur i studiet av statsvitenskap og internasjonal politikk. Analysen av Norges petroleumspolitikk i et historisk perspektiv støtter seg på Øystein Noreng, mens Øyvind Østenrud, Josef Nye, Norsk Utenrikspolitisk Institutt og Utenriksdepartementet ligger til grunn for beskrivelsen av utenrikspolitikk og sikkerhetspolitikk. Småstatstenkingen utgjør en viktig variabel under gjennomgangen av det empiriske grunnlaget til denne studien. Småstatsperspektivet ble analysert på bakgrunn av eldre (klassisk) litteratur som Robert Rothstein og Annette Baker Fox, men også litteratur som Tomáš Weiss og Geoffrey Edwards ble konsultert med, for å få frem skiftet i utviklingen av småstatsbegrepet.

Forskningsspørsmålet har et søkelys på Norges bilaterale relasjon med Tyskland. Internasjonale forhandlinger utgjør dermed et nødvendig teoretisk rammeverk hvor denne studien lener seg på Rubert Putnams modell *Diplomacy and Domestic Politics. The logic of Two-Level Games* for hvordan diplomatiet mellom stater utarter seg. Beskrivelsen av internasjonale forhandlinger støtter seg samtidig seg på Østenrud og Øyvind Svendsen under forklaringen av sentrale begrep knyttet til forhandlingsdiplomati.

Kapittel 3 presenterer det empiriske grunnlaget, som i all hovedsak lener seg på primærkilder i form av dokumenter, tale, pressemeldinger fra offisielle plattformer. Kilder med tilknytning til den norske og tyske regjeringen, for eksempel Statsministerens kontor, Utenriks- og Forsvars-departementet. Det empiriske grunnlaget er kategorisert i tre tidsfaser som starter med krigsutbruddet i Ukraina februar 2022 og avsluttes ved årsskiftet 2022/23. Det empiriske grunnlaget analyseres fortløpende gjennom fasene, med henblikk det teoretiske rammeverket og henvisninger til forskningsartikler av betydning for forskningsspørsmålet og variablene. Under gjennomgangen av analysen vises det samtidig til sekundærdata i form av avisartikler og ulike journalistiske medium. Hensikten med bruken av sekundærdata er å avtegne et bilde av det offentlige ordskifte, samt vise til spennet i politiske meninger. Torgeir Larsen kronikker i Dagens Næringsliv (DN) trekkes frem i denne sammenheng for å vise til henvisninger som ikke har gjennomgått akademisk kvalitetssikring. Larsens beskrivelser er dessuten ikke tilfeldig utvalgt, hvor hans dyptgående innsikt som Norges ambassadør og sanntidsvitne til energikrisen som utspilte seg, tilfører analyse et ytterligere perspektiv.

Organisering av oppgaven

Etter denne innledning følger en nærmere begreps og teori avklaring i kapittel 2. Den kvalitative metodikken som denne studien er fundamentert på sees samtidig nærmere på i kapittel 2, hvor ulike aspekt knyttet til metoden litteraturstudie og forskningskvalitet kommer frem. Kapittel 3 tar for seg det empiriske grunnlaget som ligger til grunn for analysen. Til å begynne med i kapittel 3 fremlegges faseinndeling av empirien og de tre variablene som var av betydning for Norges rolle som energileverandør og maktposisjon i forhandlinger med Tyskland. Et tilbakeblikk på tiden før Russlands fullskala invasjon 24. februar 2022 gjennomgås før analysen starter bearbeidelsen av empirien som er delt i tre faser. Fase 1 starter med Russlands angrep på Ukraina og beskriver de norsk-tyske samtalene som tok sted i Oslo frem til august. Fase 2 tar for seg hendelsene i Norge og Østersjøen da dem fremhever Norges leverandørrolle, og viser til koblingen mellom energisikkerhet og sikkerhetspolitikk i det norsk-tyske partnerskapet. Fase 3 ser nærmere på møtet mellom statsminister Støre og viseskansler Habeck i Oslo 5. januar og felleserklæring om et tettere samarbeid mellom Norge og Tyskland for å utvikle grønn industri. Fase 3 utgjorde et naturlig slutt-punkt i gjennomgangen av det empiriske grunnlaget, fordi møtet mellom Støre og Habeck markerer sluttproduktet av samtalene (forhandlingen) som pågikk gjennom 2022.

2 Teori og metode

Spørsmålet om hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i Europa har påvirket Norges rolle som energileverandør, og Norges maktposisjon i bilaterale forhandlinger, berører flere akademiske disipliner som internasjonalestudier, økonomi, strategi og politikk. Slik bredfaglig spredningen gjør det nødvendig si noe om nøkkelbegreper og teori som kan bidra til å besvare spørsmålet. Innenfor den akademiske litteraturen finnes store mengder ulike tolkninger av både begreper og teori. Kildene som tar for seg småstatstekningen for eksempel viser til en relativt bred ulikhet i hvordan internasjonal politikk forstås.

Begrepsavklaring

Politikk i snever forstand defineres som offentlig beslutningsaktivitet, innenfor de rammer som leder individer og gruppers handlinger til offentlige vedtak, og avgrenser seg til de offentlige institusjonene – valg, lovgivning, regjeringsdannelser, pressgruppevirksomhet og statsstyre. I vid forstand dreier politikken seg om alle sosiale forhold som innebærer makt, styre og autoritet. Her utvideres definisjonen til å inkludere private organisasjoner, familier med videre, så fremst det har med makt, styre og autoritet og gjøre (Østerud, 2002; 15-16). I følge den anerkjente amerikanske statsviteren Kenneth N. Waltz forfølger stater ulike målsetninger, som ofte er vagt formulert og er inkonsistens: «They fluctuate [state goals] with the changing currents of domestic politics, are prey to the vagaries of a shifting cast of political leaders, and are influenced by the outcomes of bureaucratic struggles”(Waltz, 1979a; 119). Politikk involverer med andre ord hvordan interesser og verdier oppstår og formes, brytes mot hverandre, formes eller seirer og taper i en beslutningsprosess (Østerud, 2002; 15). Maktkamp mellom ulike sider utgjør dermed en viktig komponent i det politiske liv. Dermed er meningskonflikt og samarbeid mellom ulike grupper og i en gruppe et karakteristisk kjennetegn, hvor kreftene som triumferer bestemmer politikkenes retning.

Den norske oljepolitikken

Politikken kommer i ulike former og er naturligvis i stadig endring, i takt med skiftende omgivelser og interesser. Den norske «oljepolitikken» for eksempel, i tradisjonell forstand omhandler beslutninger om aktivitetsnivået, organiseringen og skatteleggingen av petroleumsvirksomheten, for både olje og naturgass (Noreng, 2005; 184)¹. Den har overlappende interesser til andre politiske områder som utenriks, nærings-, klima- og utdannings-politikk, med flere. Følgelig har oljepolitikken utspring i et flertall underkategorier av interesser representert gjennom statlige etater, næringer, virksomheter og individer. Fra begynnelsen av «det norske oljeeventyret» og ved utforming av oljepolitikken har den vært kjennetegnet av bred politisk enighet. Selv om hovedlinjene bærer likhet med den opprinnelige, er oljepolitikken i dag omstridt og preget av større uenighet enn tidligere. I spørsmål knyttet til petroleumsvirksomhet i Nord-Norge og Barentshavet kommer oljepolitikkenes uenighet i dag særlig til uttrykk. Et annet karakteristisk kjennetegn er at norske næringsinteresser innenfor gass og olje, siden 1960-tallet under skiftende regjeringer, for det meste har blitt prioritert fremfor tidvis mulige motstridene utenriks- og sikkerhetspolitiske hensyn (Noreng, 2005; 187).

Utad i et historisk perspektiv har den norske oljepolitikken vært adskilt fra utenriks-, sikkerhets- og forsvars-politiske målsetninger (Noreng, 2005; 184, 187, 190). Utenrikspolitikken er grensekryssende og angår alle de sider ved en stats politikk som angår forholdet til andre stater (Brekke, 2017). Utenrikspolitiske målsetninger og arbeidsformer kommer til uttrykk gjennom ulike virkemidler. Disse varierer fra myke til harde metoder, hvor diplomati og samarbeid ansees som myke virkemiddel, mens tvangsmakt gjennom bruk av økonomiske virkemiddel som sanksjoner og militærmakt utgjør harde metoder (Østerud,

¹ Norsk oljepolitikk som begrep har sin opprinnelse fra tiden før Norge ble en gassnasjon (medio 1990-tallet). I dette studiet inkluderer begrepet all norsk petroleumrelatert politikk.

2002; 312-329). I utvidet forstand forstås makt som evnen til å påvirke handlingene til andre - for å oppnå egne målsetninger (Nye, 2004; 2). Alternative definisjoner viser på den andre siden til at makt oppnås gjennom å demonstrere evner eller ressurser som kan påvirke utfallet (Nye, 2004; 3). I relasjonen mellom utenrikspolitikk og makt utgjør sikkerhetspolitikk en vesentlig komponent, men skiller seg ved sin proteksjonistiske målsetning. Sikkerhetspolitikk omhandler sikring av selvbestemmelses rett og politisk handlingsfrihet til en stat. Sentralt i sikkerhetspolitikken ligger forebygging og håndtering av kriser, samt utforme varige og stabile løsninger på konflikter (Norsk Utenrikspolitiske Institutt, 2022). Ifølge regjeringen er den norske sikkerhetspolitikken hovedmål å ivareta suverenitet, territoriell integritet og politiske handlingsfrihet. Målet sikres gjennom et bredt sett av politiske, militære, folkerettslige, diplomatiske og økonomiske virkemidler. Viktige pilarer i regjeringens sikkerhetspolitikk er forutsigbart internasjonalt samarbeid basert på folkeretten, bidrag til fredelig tvisteløsning, samvirke med NATO-allierte og utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid i Norden (Utenriksdepartementet, 2016).

Det internasjonale systemet – Internasjonal politikk, statene og strukturer

Hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i Europa har påvirket Norges rolle og maktposisjon i forhold til Tyskland viser til en relasjon som utspiller seg på oversiden av suvereniteten til én stat. Begrepsmessig anvendes internasjonal politikk for å beskrive relasjoner mellom regjeringer og aktører over landegrensene. Den utspilles på en skala fra skarp konflikt til tett samarbeid og inkluderer ikke minst, hvordan goder og byrder fordeles. Statene er hovedaktørene i det internasjonale systemet, hvor militærmakt og utenriksstjernen er statenes alternative ytringsformer – dette kalles gjerne det klassiske synet på internasjonale politikk (Østerud, 2002; 211-214).

En forutsetning for staten(e) er det finansielle grunnlaget makten er bygget på. Norges statsmakt bygger for eksempel på en rekke økonomiske innsatsfaktorer som skattlegging, handel, investeringer, med flere. Inntektene fra olje og gassnæringen utgjør i dag brorparten av Norges inntjening og er dermed å regne som en sterk nasjonal interesse for politikken som utformes. Dette gjenspeiler oppdragsbrevet til Petoro AS ved at deres hovedoppgave «er å skape mest mulig verdi og oppnå høyest mulig inntekt til Staten» (Nærings- og Fiskeridepartementet, 2022; 2)². Tyskland er EUs største konsument av naturgass hvor 30 prosent av gassen forbrukes av industri og transport sektoren, mens husholdninger og tjenestesektoren forbruker 40 prosent (Oberle et al., 2022; 3-4). Tilstrekkelig forsyning av energi til en relativt rimelig pris når det gjelder naturgass er dermed rimelig å anta er i Tysklands interesse å ivareta – energisikkerhet utgjør sentrale interesser i både innenriks- og utenriks-politikken til stater (Quitrow & Thielges, 2020). Bortfallet av russisk gass i løpet av 2022 forsterket naturligvis Tysklands politiske interesse for stabile energileveranser.

Internasjonale strukturer

² Statens Direkte Økonomiske Engasjement (SDØE), en portefølje av Statens egne andeler av produksjonsrettigheter på norsk kontinentalsokkel, forvaltes av Petoro AS.

I forlengelsen av den grunnleggende introduksjonen av internasjonal politikk og dets aktører er det naturlig å se nærmere på relasjonen mellom dem. To grunnleggende måter å beskrive relasjoner på. For det første organisasjonsprinsippet som inneholder varierende grad av formalisert samarbeid for å skape orden, der ingen samlende autoritet gir faste rammer. Når det gjelder den norsk-tyske strukturen er organisasjonsprinsippet delvis dekkende til å beskrive relasjonen mellom dem. For eksempel kan det vises til aktørenes sterke tilknytning innenfor energisamarbeidet. Dette samarbeidet gjennomgås nærmere i analysen i kapittel 3, men hendelsene som tok form fra krigsutbruddet i Ukraina til årsskiftet 2022/2023 indikerer en enda sterkere relasjon og fortetning av partnerskapet. Det kan også argumenteres for at organisasjonsprinsippet er beskrivende for den strukturell stabilitet mellom Norge og Tyskland, med gjensidig avhengighet mellom partene som et utpreget kjennetegn.

Den andre måten å beskrive internasjonale strukturer på er å vise til maktfordeling i systemet, med henblikk på aktørenes ulike styrker. Variasjonen i både organisasjonsprinsippet og maktbalansen vil ha betydning for den enkelte stats utenpolitiske linje, i orden og kaos, krig og fred (Østerud, 2002; 214). Som aktører i det internasjonale systemet er den Tyskland og Norge relasjonen utpreget asymmetrisk, hvor maktbalansen heller i Tysklands favør.

I det internasjonale systemet og maktstrukturen er ikke fordelingen av makt og innflytelse direkte observerbar for aktørene. Maktstrukturen kan betraktes som den «tilbakemeldingen» aktørene får fra omverden på sine handlinger. I de tilfeller tilbakemeldingene er konsistente og utvetydige, fremstiller aktørene seg et bilde av hvordan de andre aktørene i systemet forholder seg til denne. Bildet man får bidrar til å skape et handlingsrom som aktørene må forholde seg til. Handlingsrommet kan hevdes å være relatert til forholdet mellom kostnader og fordeler for en aktør knyttet til ulike handlingsalternativ med mulige følger for en selv, men også for omgivelsene eller for andre aktører (Kjølberg & Jeppesen, 2001; 8). Aktørenes handlingsrom bestemmes av den internasjonale maktstrukturen og aktørenes relative plassering, og forventninger om hvordan aktøren bør og kan forholde seg til ytre påvirkninger. For å føre en rasjonell politikk, basert på kost-nytte vurderinger vil et fraværende hensyn til den internasjonale maktstrukturen, i liten grad være til stede. Sagt på en annen måte er det gjennom utenrikspolitikken til stater at maktstrukturene i det internasjonale systemet blir synliggjort (Kjølberg & Jeppesen, 2001; 8).

På 1970-tallet inntraff en situasjon som kan sies å ha visse likheter med perioden etter Russlands angrep på Ukraina i 2022, hvor Norge opptrådte på utsiden av landets relative plassering i det internasjonale systemet. Norge styrket egen forhandlingsposisjon ovenfor statlige sågar private aktører, mens oljeetterspørsel var stigende, imens det pågikk en oljekrise som drev oljeprisen svært høyt, lignende den europeiske energikrisen i 2022. På grunn av faktorene som nevnes kunne Norge definere spillerrommet ovenfor de internasjonale oljeselskapene. Spillerrommet kom til uttrykk ved at Norge var avhengig utenlandsk kompetanse og kapital for å etablere petroleumsnæringen på norsk sokkel, men på tross av utfordrende forhold overbeviste norske myndigheter oljeselskapene til utbygning av Nordsjøen (Arbo, 2010; 19; Noreng, 2005; 189). Det er samtidig relevant at på tross av oljekrisen på 1970-tallet innførte Norge et lavere

aktivitetsnivå på sokkelen enn hva produksjonsevnen tilsa, og påførte høyere skatter på oljeselskapene. Et tydelig brudd med internasjonale forventinger blant Norges allierte og handelspartnere (Noreng, 2005; 189).

Småstatstenkning

Relasjonen mellom Norge og Tyskland preges av asymmetri og en tydelig maktbalanse i favør av Tyskland. Årsaken beskrives nærmere senere, men asymmetrien kommer frem av at Tysklands militærmakt og populasjon overgår Norges. I motsetning til Tyskland er Norge en småstat, en faktor av betydning for dette studiet ved at det stilles spørsmålsteget til hvorvidt variabelen påvirket Norges maktposisjon i forhandlinger med Tyskland.

Hva en småstat er og hvordan begrepet skal defineres preges av en akademisk uenighet (Løvold, 2004; 13-14). Robert Rothstein tilhører det som kan kalles den klassiske retningen som preget fagdebatten av internasjonale politikken i tiårene etter andre verdenskrig. En fellesnevner med synet til den klassiske retningen var betraktningen av småstater som svake og maktløse aktører, med begrensede utenpolitiske muligheter og påvirkningsevne på internasjonale forhold (Willis, 2021; 18). Rothstein iblant de ulike klassiske tenkerne beskriver småstaten som følgende:

«A Small Power is a state which recognizes that it can not obtain security primarily by use of its own capabilities and that it must rely fundamentally on the aid of other states, institutions, processes, or developments to do so; the small Power's belief in its inability to rely on its own means must also be recognized by the other states involved in the international politics» (Rothstein referert til i Keohane, 1969; 293).

Småstatsbeskrivelsen til Rothstein er interessant fordi den sammenfaller med Norges utenrikspolitiske erkjennelsen som en aktør i det internasjonale systemet, som kommer frem av den såkalte multilateralisme-meldingen, Meld. St. 27 – Norges rolle og interesser i multinasjonalt samarbeid.

«Internasjonal samarbeid er avgjørende for Norges sikkerhet, økonomi og velferd. (..). Et sentralt mål for norsk utenrikspolitikk de neste årene er derfor å støtte opp om forpliktende internasjonalt samarbeid og det multilaterale systemet, slik at vi kan styrke våre evner til å håndtere felles utfordringer og ivareta norske og globale interesser» (Utenriksdepartementet, 2019b; 5).

Selv om småstatsperspektivet i dag er forandret til sammenligning med det klassiske synet kan det argumenteres for at Rothsteins definisjon fortsatt utgjør et aktuelt bidrag til beskrivelsen av småstaten Norge. Av multilateralisme-meldingen kommer det også frem at «Norges sikkerhet er avhengig internasjonalt samarbeid» (Utenriksdepartementet, 2019b; 6), hvilket sammenfaller med Rothsteins beskrivelse av småstaten i avsnittet ovenfor. Rothstein gjenspeiles også ved at Norge har en åpen og relativt liten økonomi, avhengig åpen, fri og velfungerende markeder (Utenriksdepartementet, 2019b; 6).

I studiet av småstater og fagdebatten hva angår internasjonal politikk har en sentral utfordring vært knyttet til «størrelse» og hvordan «størrelsen» skal måles. Størrelse har spilt og fortsetter å spille en betydelig

rolle, samtidig som størrelsesforholdet til andre aktører vektlegges tungt. Harde virkemiddel – tvangsmakt og militærmakt – har hatt forrang i det klassiske synet på internasjonal politikk når det gjelder faktorer som bidrar til størrelse. Klassiske realister som Morgenthau og neorealister som Waltz utgjør i denne sammenheng proponenter bak perspektivet hvor stater betraktet som mektig blir sett på som mer i stand til å påvirke det internasjonale systemet (Willis, 2021; 23).

Jeffrey Willis peker i *Journal of Interdisciplinary Research* på at den akademiske fagdebatten og studiet av småstater har skredet frem gjennom flere paradigmebølger (Willis, 2021; 19). De overnevnte klassiske realister utgjør i denne sammenheng den første bølgen. Den tredje bølgen er særpreget av nåtidens småstatslitteratur og tar derimot til orde for at småstatstenkningen er endret. For småstatene i EU er ikke deres primæroppgave knyttet til overlevelse. Deres primæroppgave omhandler i moderne forstand å påvirke felles politikk (Løvold, 2004; 21). Regjeringens Tyskland-strategi gir uttrykk for en målsetning om å «få gjennomslag for norske interesser, og ha dialog og samarbeid med tyske styresmakter om felles interesser, i tråd med regjeringens EU-strategi» (Utenriksdepartementet, 2019a; 6).

Annette Baker Fox hevder småstaten kan være «stor» og «liten» samtidig. Selv om Fox tilhører den første paradigmebølgen, var hennes betraktninger relevant å henvise til for å vise til skiftet i betydningen av småstater. Etter et inngående studie av småstater kunne Fox vise til at småstater, på tross av manglende militær styrke, kompenserte ved hjelp av økonomiske og diplomatiske virkemiddel, og oppnådde betydelig spillerom (Fox, 1959; 3-4, 8-9). Nyere publikasjoner forsterker utgangspunktet til Fox ved at den tradisjonelle betydningen av trussel om tvangsmakt er redusert. Samtidig har internasjonale organisasjoner bidratt med «husly» og fungert som en plattform til småstaten å fremme egeninteresser, verdier og bekymringer på (Wivel et al., 2014; 11). Ifølge Tomáš Wiess og Geoffrey Edwards kan småstater i konteksten av internasjonale forhandlinger gjøre opp for manglende størrelse og kapasiteter ved å være utmerket til å forhandle og problemløsning (Weiss & Edwards, 2022; 3).

I neste avsnitt følger beskrivelsen av forhandlingsdiplomati som har en avgjørende betydning i forståelsen av den norsk-tyske relasjonen og samtalen mellom partene gjennom 2022. Under gjennomgangen av de generelle sidene ved internasjonalt forhandlingsdiplomati inkluderes nødvendige empiriske innslag, for å kontekstualisere hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i Europa har påvirket Norges maktposisjon i relasjon til Tyskland.

Forhandlingsdiplomati

Det er innenfor diplomati knyttet en mengde motiv eller bimotoiv til hvorfor ulike aktører sitter seg ved forhandlingsbordet. Selv om Russlands invasjon av Ukraina kan hevdes å forsterke forholdet mellom Norge og Tyskland, skal det bemerkes at den norsk-tyske relasjonen i forkant av 24.februar 2022 var svært godt, med allerede omfattende kontakt mellom politikere og embetsverket (Utenriksdepartementet, 2019a; 3). Tysklandstrategien til Utenriksdepartementet og Robin Allers ved Institutt for Forsvarsstudier peker på gjensidig nytteverdi og sammenfallende interesser på sikkerhetspolitiske utfordringer,

multilateralt samarbeid, NATO alliansen og innenfor energi og handel (Allers, 2018; Utenriksdepartementet, 2019a). Det foreligger med andre ord en rekke motiv og bimotoiv som tiltrekker nevnte aktører nærmere hverandre.

Kort tid etter angrepet på Ukraina i 2022 begynte Norge og Tyskland en serie av bilaterale forhandlinger, som ledet til felleserklæringen hvor de to landene sier seg klar til å ta neste skritt innenfor fornybarenergi (Statsministerenskontor, 2023b). I en presseuttalelse knyttet til felleserklæringen fremhevet Statsminister Jonas Gahr Støre betydningen av Norge som en knyttet troverdig leverandør av gass til Europa, og at krigen understreket behovet for å intensivere overgangen til fornybarenergi. Støre lå samtidig vekt på hvordan den norsk-tyske relasjonen kan bidra til oppnåelse av felles målsetninger om grønnindustri og lavere klimagassutslipp (Statsministerenskontor, 2023b). Det er i denne sammenheng viktig å anmerke at både Tyskland og Norge ratifiserte Parisavtalen i 2015, med forpliktelser om å redusere klimautslipp med minimum 55 prosent innen 2030 (Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action, 2022; Klima og Miljødepartementet, 2021). Støres uttalelser fremvises for å eksemplifisere motiv (energi) og bimotoiv (klima) relatert til det norsk-tyske forhandlingsdiplomati.

Ifølge Østerud er forhandlinger normalt er avgrenset til et tema, men han påpeker er samtidig at forhandlingsdiplomati inkluderer muligheten for koblingsløsninger (Linkage), byttehandler og hestehandel (Østerud, 2002; 243-245). For å vise til hvordan byttehandler (gjenkjøpsavtale) kan utarte seg mellom stater er samarbeidsavtalen mellom Norge og Tyskland signert 17. februar 2023 et relevant eksempel. Samarbeidsavtalen utvidet forsvarssamarbeidet mellom landene og skal regulere samarbeid innenfor Hæren og kjøpet av 54 tyske stridsvogner til det norske Forsvaret. Avtalen pålegger samtidig den tyske leverandøren av stridsvogner om anskaffelse av materiell fra norsk industri, tilsvarende kontraktsummen for norsk stridsvogner (Forsvarsdepartementet, 2023).

Organiseringen av forhandlinger har betydning på utfallet og gjelder uavhengig hva forhandlingene dreier seg om. Et beskrivende trekk med diplomati er at forhandlingene foregår normalt bak lukkede dører. Offentligheten får ikke nærmere innsyn, utover hva partene kommer til enighet om. Likevel kan diplomati foregå i spennet fra åpen til lukket. Samtalene mellom Norge og Tyskland gjennom 2022 som ledet til felleserklæringen av 2023 var kjennetegnet som lukkede forhandlinger. Landenes regjeringer utviste åpenhet rundt forhandlingens utfall, med henvisning til felleserklæringen, mens byttehandler og eventuelle kompromiss ikke er offentlig tilgjengelig. Fordelen med lukkede forhandlinger er skjerming fra ytrepress. Som på den andre siden kan redusere partenes motivasjon til å finne løsninger som angår andre, men som samtidig kan forhindre at forhandlingene blir et spill for galleriet (Østerud, 2002; 243-244). Åpne forhandlinger kan ifølge Østerud bidra til å skape ytrepress og øker dermed motivasjonen til å finne løsninger. Mange fredsforhandlinger har funnet sted gjennom åpneforhandlinger (Ibdi. 2002: 243-244). I digitaliseringens tids alder har åpne forhandlinger nådd diplomati, og innebærer at partene målrettet kommuniserer med et publikum for å definere og legitimere sin visjon, for å påvirke utfallet (Svendsen, 2022; 1).

Uavhengig åpne eller lukkede forhandlinger viser Øyvind Svendsen ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt til at utfallet ved forhandlingsdiplomati er ikke utfolder seg rundt forhandlingsbordet alene. Svendsen peker på at forhandlinger foregår gjennom en to-nivå dynamikk, hvor diplomati er avhengig av godkjenning på hjemmebane for endelig godkjenning av avtale (2022; 2-3). To-nivå dynamikken har fått en økende grad av akademisk oppmerksomhet i studiet av internasjonal politikk (Østerud, 2002: 245). Robert Putnam ved Harvard Universitetet står bak to-nivå-dynamikken, omtalt som *Diplomacy and Domestic Politics. The logic of Two-Level Games*, som tar til orde for at internasjonale avtaler har forankring i nasjonale interesser. Putnams teori har relevans for hvordan krigen i Ukraina og energikrisen påvirket Norges rolle som energi leverandør og maktposisjon i bilaterale forhandlinger med Tyskland, ved at modellen kaster lys på hvordan dynamikken i forhandlingsdiplomati utarter seg. Neste avsnitt tar for seg hvordan Putnams teori utspiller seg i det internasjonale systemet mellom aktørene, gjennom strukturene og med forankring i nasjonale interesser. I alt males et bilde av en sammensatt forhandlingsprosess, utfordrende å få et klart grep om. Det er derfor hensiktsmessig med en forenkling.

Diplomacy and Domestic Politics. The logic of Two-Level Games

En måte å forstå et to-nivå-spill på er å ta utgangspunkt i at aktørene har en sjefsforhandler, representert gjennom for eksempel en statsminister, som forholder seg til en internasjonal (nivå I) og nasjonal (nivå II) arena samtidig. Spillet internasjonalt og nasjonalt henger sammen. Nasjonalt på nivå II presses statene av interessene til ulike nasjonale grupperinger, med ønske om en gunstig politikk for dem, mens politikerne søker makt oppnådd gjennom koalisjoner. Internasjonalt, på nivå I, søker aktørene mot å maksimere egne evner for å tilfredsstille nasjonalt press, mens samtidig å redusere uheldige internasjonale konsekvenser (Putnam, 1988; 434). Politiske statsledere, eller utsendinger, deltar både på nivå I og II. Spillerrommet til for eksempel statsministeren internasjonalt er betinget av hvilke «spilleregler» og preferanser som må hensyntas nasjonalt. Omvendt er spillerrommet nasjonalt betinget av spillereglene og preferansene som gjelder internasjonalt. Ulike koalisjoners oppnåelse i én bestemt sak nasjonalt, kan avhenge av presset og/eller støtten de kan vise til på den internasjonale arena (Putnam, 1988; 435-437).

Teorien kan forenkles videre ved at vi forestiller oss at spillet foregår i to faser (nivå I-II), mellom to aktører. Først forhandles det om på nivå I, hvilket leder til en foreløpig avtale som deretter må ratifiseres på nivå II. Avtalen må med andre ord godkjennes på både nivå I og nivå II. Forklaringen viser til typiske bilaterale forhandlinger, men gjennom analyser av casestudier kan bildet gjøres ytterligere komplisert ved å inkludere flere aktører - multilaterale forhandlinger - og ved å åpne for løpende konsultasjoner mellom nivåene.

Vinnermengde

Putnams bruk av ratifisering refererer til en formell beslutningsregel, for eksempel avtaler som trenger politiskflertall bak seg nasjonalt for å tre i kraft. Samtidig kan uformelle realiteter inntreffe – en internasjonal avtale kan være tilnærmet verdiløs dersom den ikke støttes av bevarte nøkkelgrupper på hjemmebane (Putnam, 1988; 436-437). I Putnams to-nivå spillteori er begrepet *vinnermengde* sentralt. I dette

ligger spennet av mulige utfall på nivå I som kan ratifiseres på nivå II. Avtaler er dermed kun mulige å inngå mellom parter dersom vinnermengden overlapper. Desto større vinnermengden hver parts vinnermengde er, desto større blir sjansen for overlapping. I motsatt tilfelle vil naturligvis sjansen for at forhandlingene bryter sammen øke om partenes vinnermengde er liten (Ibid. 1988; 438).

Putnams to-nivå-spill avslutter gjennomgangen av det teoretiske rammeverket i dette kapittel, hvor neste avsnitt tar for seg metoden som lå til grunn for å denne studien.

Metode

Kvalitativt undersøkelsesopplegg er brukt for å frembringe gyldig og troverdig kunnskap om forskningsspørsmålet - *hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i Europa har påvirket Norges rolle som energileverandør og Norges maktposisjon i bilaterale forhandlinger med Tyskland*. For å utforske forskningsspørsmålet er det nødvendig å forstå den offentlige kommunikasjonen mellom Norge og Tyskland, som tok form gjennom for eksempel pressemeldingene, avtalene og felleserklæringene mellom partene. Den kvalitative tilnærmingen kom dermed til nytte ved at metoden bidrar med å forstå meningene og/eller handlingene til Norge og Tyskland, formidlet gjennom ord (Creswell & Creswell, 2018, 4; Jacobsen, 2015, 129). Målsetningen med studien er å bidra til en bedre forståelse av forhandlingsdiplomati og det omkringliggende hendelsesforløpet som virket inn på Norges rolle som energileverandør og maktposisjon med Tyskland, på bakgrunn av begrepene og teorien som kommer frem under kapittel 2. Dette utgangspunktet favoriserte i valget av metoder, den kvalitative tilnærmingen, som bidrar til forståelse av et fenomen, en hendelse eller en case (Nyeng, 2012; 71). Metodevalget innvirker dessuten på i hvor stor grad funnene kan overføres og generaliseres til å og gjelde i andre sammenhenger. Undersøkelsen av regjeringen-Støre i samhandling med Tyskland avtegnet en mangfoldig prosess av hvordan forhandlingsdiplomati mellom aktørene pågikk gjennom 2022. I sammenheng med at kvalitative tilnærminger normalt har generaliseringsproblemer, er naturligvis denne studiens eksterne gyldighet begrenset (Jacobsen, 2015; 17, 131)

Kvalitativ tilnærming og litteraturstudie

Forskningsspørsmålets eksplorerende natur, sammen med teorien som redegjøres for i kapittel 2, utforsker hvordan krigen i Ukraina og energikrisen har påvirket Norges rolle som energileverandør og Norges maktposisjon i bilaterale forhandlinger med Tyskland.

Et særpreg med denne studien er at utarbeidelsen pågikk nærmest parallelt med at situasjonen i Europa og Norge pågikk. Tidsmessig nærheten til krigen i Ukraina og energikrisen favoriserte et forskningsdesign med rom for metodisk åpenhet og fleksibilitet. Jacobsen trekker frem åpenhet og fleksibilitet som fordeler med kvalitativ metode (2015; 129). Åpenheten relateres til at forskeren ikke legger føringer på informasjonen som samles inn (Jacobsen, 2015; 129). Fleksibiliteten har å gjøre med at stegene i undersøkelsesprosessen kan endres etter hvert som dypere innsikt og forståelse oppnås (Jacobsen, 2015; 130).

Det empiriske grunnlaget er hovedsakelig basert på undersøkelser av skriftlig litteratur, i form av offisielle uttalelser og pressemeldinger som kom frem etter avslutning av samtaler mellom Norge og Tyskland

gjennom 2022. Denne studien har naturligvis underbygget empiri og drøfting som kommer frem av analysen i kapittel 3 med relevant forskning i form av primærkilder og historiske avtegninger av betydning for å utforske Norges maktposisjon relasjon med Tyskland. Jacobsen tar til orde for at datainnsamling basert på dokumentundersøkelser er å regne som sekundærdata (2015; 145). Videre at empiriske data påvirker dataens gyldighet, som igjen kan påvirke troverdigheten til undersøkelsen (Jacobsen, 2015; 16-17). Selv om empirien som kommer frem av kapittel 3 karakteriseres av Jacobsen som sekundærdata, argumenterer dette studiet for at offisielle uttalelser av Støre kan tilnærmes som primærdata.

Med bakgrunn i empirien for denne studien kommer ikke en eksplisitt benevnelse av «norsk-tyske forhandlinger» frem. Støre gav for eksempel i tilknytning til det første møtet mellom Norge og Tyskland mars 2022 uttrykk for at «målet er å nå felles klimamål, skape nye, grønne industrier og arbeidsplasser og energisikkerhet» (Statsministerenskontor, 2022b). Uttalelsene til Støre i sammenheng med møtene gjennomført mars 2022 og januar 2023, indikerer at forhandlinger har funnet sted mellom Norge og Tyskland.

Forskningskvalitet

For å minimere problemer knyttet til validitet og reliabilitet i denne undersøkelsen måtte metoden og data underkastes kritisk drøfting for å vurdere om konklusjoner er gyldige og til å stole på (Jacobsen, 2015). Problemstillingens eksplorerende utgangspunkt og fleksibiliteten som kjennetegner kvalitativ metode bidro til at forskningsprosessen var interaktiv, det vil si undersøkelses prosessen var nærmest kontinuerlig under revisjon. Jacobsen fremstiller fleksibiliteten til kvalitativ metode som en ulempe ved at forskeren aldri føler seg ferdig (2015; 132). Det kan derimot argumenteres for at nevnte ulempe var av mindre betydning sett i sammenheng med at krigen i Ukraina og energikrisen pågår fortsatt. Det ligger her til grunn at en studie som sanntidsvitne til situasjonen som undersøkes, alltid påløper risikoen med aldri å bli ferdig. På den andre siden reduseres påløpt risiko ved tidsavgrensningen som følger av forskningsspørsmålet. Undersøkelsens empiriske tidsavgrensning ble avsluttet i januar 2023, selv om den utviklingen studiet følger fortsatte etter dette.

Av betydning for forskningskvalitet er datainnsamling og kildeoppfanget. En fullverdig og virkelighetsnær avtegning av forhandlingsdiplomati mellom Norge og Tyskland krever data om hva aktørene konkret forhandlet om. For eksempel inngåtte kompromiss og tapte saker for å få gjennomslag i forhandlingene som ledet felleserklæringene mellom partene. En svakhet med dette studiet var dermed mangel på «innsideinformasjon». Det er derimot i mange sammenhenger umulig eller meget vanskelig å samle inn informasjon direkte fra kildene (Jacobsen, 2015; 170-171). Dette studiet ligger likevel til grunn at empirien som kommer frem av analysen var tilstrekkelig til å avtegne et så virkelighetsnært bilde av forhandlingsdiplomati som mulig, basert på premissene som lå til grunn – lukkede forhandlinger.

Med søkelys på tidsperioden fra februar 2022 til årsskiftet 2022/23 ser neste kapittel på forhandlingsløpet av betydning for Norges rolle som energileverandør og maktposisjon. Krigen i Ukraina og energikrisen utgjorde bakteppe for analysen, sammen med hendelsene som oppstod i Norges nærområder og samtalene

mellom Norge og Tyskland. Før en detaljert analyse av forhandlingsløpet er et historisk tilbakeblikk nødvendig for å vise til helheten som ledet til krigen i Ukraina og energikrisen. Forhandlingsløpet deles inn i tre faser som presenteres kronologisk gjennom analysen. Fasene består av et start- og slutt-punkt forklart til å begynne med i neste kapittel.

3 Analyse – Norsk-tyske forhandlinger mellom februar 2022 og januar 2023

Fase én var utløst av Russlands angrep på Ukraina 24. februar. Fase én ble avsluttet primo august da statsminister Støre og Tysklands forbundskansler Olaf Scholz møttes i Oslo for å snakke om de store utfordringene Europa står ovenfor (Statsministerenskontor, 2022c).

Fase to startet ved observasjon av ukjente droner på norsk sokkel i august fordi hendelsene setter søkelys på koblingen mellom energisikkerhet og sikkerhetspolitikk. Fase to ble avsluttet 30. november da Støre og Scholz møttes i Berlin og fremmet forslag om opprettelse av et NATO-senter for beskyttelse av under-sjøisk infrastruktur.

Fase tre startet ved at Tysklands viskansler Habeck besøkte Oslo 5. januar 2023, for å blant annet diskutere norsk-tysk industrisamarbeid, energisamarbeid med Støre og flere andre statsråder (Statsministerenskontor et al., 2022; Statsministerenskontor, Klima og Miljødepartementet, et al., 2023). Fase tre ble avsluttet ved at Norge og Tyskland inngikk et tettere samarbeid for å utvikle grønn industri. Avslutningen kommer av at felleserklæringen utgjør et slutt-punkt på forhandlingene mellom partene gjennom 2022.

Analysen drøfter empirien kronologisk i lys av variablene dette studiet argumenterer for påvirket Norges rolle som energileverandør og for Norges maktposisjonen i forhandlinger med Tyskland. Påfølgende tre avsnitt beskriver og diskuterer betydningen av hvorfor variablene veide tyngst.

Variablene

1- Endringer i Europas sikkerhetspolitiske situasjon

Russlands overfall på Ukraina preget naturligvis Europas og Norges sikkerhetspolitiske situasjon. Parallelt oppstod en rekke ikke-attribuerbare hendelser i Norges nærområde som indirekte truet sentrale europeiske interesser, og påkrevde beredskapsreaksjoner av regjeringen, Politiet og Forsvaret i Norge og hos utenlandske aktører. Endringene i Europas sikkerhetspolitiske situasjonen som variabel var relevant på grunn av hendelsenes mulige påvirkning på Norges kapasitet til å produsere og levere naturgass. Brudd i norske gassforsyninger til Europa i tidsperioden etter oppstarten av krigen i Ukraina argumenterer denne studien for kunne ha påført Europas energisikkerhet og EU-landenes økonomi svært ødeleggende effekter. Argumentet beror seg på blant annet Marc Ozawas forskning, som indikerer at en fullstendig russisk energiembargo av naturgass og olje ville medført et «nightmare scenario» og ført til «traumatic damage to the economies of both Russia and Europe» (Ozawa, 2022; 46). Dermed får avtagende russiske gassleveranser gjennom perioden 2022 frem betydningen av Norges rolle som energileverandør i relasjon til Europa og Tysklands energisikkerhet, i enda større grad. Sabotasjen på Nord Stream 1 og Nord Stream 2 er

også av betydning ved at hendelsene viser til hvordan sikkerhetspolitikk smelter sammen energileverandørrollen.

2 - Tysklands energisikkerhet

I den tysk-norske relasjonen utspiller Tysklands energibehov seg som en variabel som styrker Norges forhandlings posisjon. Naturgass utgjør den viktigste komponenten, mens norsk strømkraft på tross av sitt marginale bidrag til det tyske energibehovet også inkluderes fordi det spiller en viktig rolle i den norske debatten. Som senere forhandlingsløp viser til var også alternative energikilder, som for eksempel hydrogen, av betydning for forhandlingsdiplomati mellom Norge og Tyskland.

Dette studiet ligger til grunn at bortfallet av russisk gass styrket Norges forhandlingsposisjon ovenfor Tyskland gjennom gassens betydning som energikilde i Tyskland. Gass i motsetning til olje fraktes i lange rørsystemer som strekker seg fra norskekysten til gassmottakeren og var i undersøkelsesperioden uerstattelig. Markedet var på tidspunktet preget av monopolistisk tilstand, hvilket styrker selgerens maktposisjon. Tysklands forsynings- og energi-sikkerhets behov utgjør dermed en variabel som styrker forhandlingsmakten til Norge. Det var en påfallende tysk interesse at Norge ivaretok produksjon, gitt gassens betydning for husholdninger og industri. Det empiriske materiale leder på den andre siden til at Norges egeninteresse av å opprettholde gassproduksjon, gitt forpliktelser om avtalefestede leveranser og inntektene dette medbringer, var høy. Samtidig fastholdt Norges regjeringen seg til en målsetning om å fremstå som en pålitelig og stabil energileverandør. Målsetningen er ikke å regne som forenlig med energi som et pressmiddel, men utelukker ikke energi som et forhandlingsmiddel for gjenyttelser eller som et instrument som tjener norske sikkerhetspolitiske interesser.

3 - Småstaten Norge – Stormakten Tyskland

Til tross for Norges avgjørende betydning for Europas energisikkerhet og dertil hørende status som energistormakt i europeisk forstand, er asymmetri beskrivende for maktbalansen mellom Norge og Tyskland. Tyskland er et sentralt medlem i EU og har som unionens største medlemsland stor påvirkningskraft. Regjeringens Tyskland-strategi beskriver partnerskapet som det viktigste i Europa og peker på at Tyskland er et sentral NATO-medlem som Norge samarbeider tett med. Strategien trekker i tillegg frem at:

«Tyskland er ein av Noregs største handelspartnarar og den nest største eksportmarknaden for norske varer og tenester. Mest ein tredel av norsk gasseksport går til Tyskland, og meir enn ein tredel av den tyske gassimporten kjem frå Noreg. Tyskland er ein viktig marknad for norsk sjømat, reiseliv, metall og bildelar. Teknologisamarbeidet er omfattande» (Utenriksdepartementet, 2019a; 4).

Ifølge Robin Allers kan sammenfallende interesser og syn på sikkerhetspolitiske utfordringer føre til tettere samarbeid på flere områder (Allers, 2018). Til tross for partnerskapets fortetning gjennom 2022 er Norge likevel en småstat i forhold til demografi, geografisk perifer posisjon og selvrepresentasjon. Claudia Morsut omtaler Norge som et B-medlem i relasjon med EU. Hun sikter til den høye graden av

integrasjon innenfor flesteparten av politiske områder, men uten at Norge har reel politisk innflytelse på prosessene i EU (Morsut, 2022). I sammenheng med den norsk-tyske bilaterale relasjonen gjør småstats-tenkningen seg her gjeldene. Tyskland er større og har naturligvis mer innflytelse enn Norge, i EU for eksempel. I betraktning av den norsk-tyske relasjonen argumenterer denne undersøkelsen for at Tyskland kan påvirke Norges utenrikspolitiske handlingsrom. På den andre siden må også Tyskland ta hensyn til Norge, med hensyn til småstatenes evne til å kompensere for manglende størrelse.

Europas energisituasjon frem til krigsutbruddet i Ukraina

For å få grep om spørsmålet, i hvilken grad Norge har brukt sin posisjon som energileverandør der Europa og Tyskland opplevde energikrise, er det nødvendig med et lengre historisk tilbakeblikk. Til å begynne med må krigen i Ukraina i 2022 sees i sammenheng med aggresjonen som oppstod i 2014 gjennom Russlands annektering av Krimhalvøyen. Russland utfordret Europas sikkerhetsorden gjennom Krim-annekteringen og forsterket den allerede ulmende usikkerheten euro-russiske energisamarbeidet (Szulecki & Westphal, 2018; 179, 189). EU og Tyskland var på tidspunktet i tvil på hvorvidt Russland var kapabel til å bruke Europas energiavhengighet som verktøy til å utøve makt ovenfor Unionen. Flere stemmer innad i EU argumenterte imidlertid for at Russland ikke kunne bruke energi som pressmiddel på grunn av den gjensidige avhengigheten mellom EU og Russland (Godzimirski & Nowak, 2018; 231).

Med bakgrunn i globaloppvarming og klimaforurensning ble Parisavtalen ratifisert i 2015. Avtalen er en internasjonalt forpliktende klimaavtale med målsetning om å redusere klimagassutslipp for å begrense globaloppvarming til 1,5-2 °C (Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action, 2022; Szulecki & Westphal, 2018). Både EU og Tyskland fremmet ulike strategier for å imøtese klimautfordringer i etterkant av Parisavtalen (Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action, 2022; 15-18).

Problemstillinger og diskusjoner knyttet til klima og energi i kontekst av Europa og Tyskland begynte å ta form år tidligere. Tysklands klimaråd konkluderte allerede i 2011 med at «relative to all other available options, renewable electricity is the only possible approach that is genuinely sustainable» (Faulstich et al., 2011; 29). Klimarådet viser også til en potensiell betydning av Norge gjennom «Regional cooperation with Norway and neighboring states for the use of pump storage systems as the backbone of reliable electricity supply» (Faulstich et al., 2011; 359). EUs «Energy Roadmap 2050» trekker også frem betydningen av Norge ved «It will be important to manage the transition in close partnership with the EU's energy partners, notably our neighbours, such as Norway, (...) gradually establishing new energy and industrial partnerships» (European Commission, 2012; 29).

Av betydning for analysen og maktposisjonen til Norge var at Tyskland i 2019 var Europa største energi konsumenten, med 25 prosent av det totale energiforbruket var hentet fra naturgass (U.S. Energy Information Administration, 2020). Norge stod for 31 prosent av det tyske gassforbruket i 2016, hvor andelen importert gass utgjør i dag 94 prosent av Tysklands totalbehov (Bundesministerium Für Wirtschaft und

Klimaschutz, 2022a). Selv med å inkludere Russlands gassvolum til Tysklands energisikkerhet for Europas energikrise ligger denne studien til grunn at Norges bidrag var avgjørende.

Det russiske energiselskapet Gazprom begynte før krigsutbruddet i Ukraina, allerede sommeren 2021, med å holde tilbake om lag 10 prosent av forsyningskapasiteten gjennom Nord Stream 1 gassrørledningen i Østersjøen. En faktor som vekket bekymring i Tyskland blant annet (Sharples, 2022; 1-2). I et energiøyet utgjorde Ukraina en spesiell bekymring for EU. Ved siden av Nord Stream 1 rørsystemet som forsyner Tyskland med russiskgass, bidro gassen som transitterte gjennom Ukraina en av hovedkildene til både EUs og Tysklands gassleveranser. At Russland historisk har tatt i bruk energi som et instrument i verktøykassen med hybride virkemidler la ytterligere press på europeiske beslutningstakere om å redusere avhengigheten mot Russland (Lambert et al., 2022; 2). Med reduserte gassvolum fra Russland i løpet av 2022 overtok Norge posisjonen som Europas største gassleverandør. For Norge i likhet med for Russland bidro eksporten av gass til EU til store statlige inntekter. Tall fra Oljedirektoratet viser at petroleumsvirksomheten i 2022 til og med tredjekvartal stod for 33 prosent av bruttonasjonalproduktet, 49 prosent av statens totale inntekt og 64 prosent av Norges totale eksport (Olje- og energidepartementet og Oljedirektoratet, 2022b). Tallene illustrerer Norges sterke økonomiske insentiv til å opprettholde energiekporten til EU (Godzimirski & Nowak, 2018; 236).

Fase 1 – En endret sikkerhets- og energi-situasjon

Oppstarten av Russlands krig mot Ukraina brakte med seg usikkerhet og umiddelbare reaksjoner fra EU i form av blant annet sanksjoner blant annet. Tysklands regjering bestemte seg for eksempel om å ikke fullføre planene om å koble Nord Stream 2 gassrørledningen til det tyske gassnettet (Martinsen, 2023; 91-92). I likhet under Russlands annektering av Krimhalvøyen kom spørsmål knyttet til Europas sikkerhetspolitikk og energisikkerhet for alvor på bordet for EUs beslutningstakere i invasjonen etterdønninger. På tidspunktet var Europas gassforsyninger allerede under press og Russlands angrep på Ukraina katalyserte behovet for at Europa diversifiserte importen av energi av hensyn til energisikkerhet. Som en kollektiv respons på Russlands militære operasjon svarte USA, EU og en rekke internasjonale aktører med omfattende gjengjeldelses tiltak, innrettet mot Russlands økonomi og evne til fortsette krigføringen i Ukraina (Lambert et al., 2022; 2). Sanksjonene som tok form i 2022 var å regne som en opptrapping av sanksjonene iverksatt mot Russlands etter annektering av Krimhalvøyen i 2014 (Portela & Kluge, 2022; 2). På tidspunktet var EUs og Tysklands avhengighet fremhevet av at sanksjonene ekskluderte Russlands energisektor (Mason, 2014; 7).

International Energy Agency (IEA) publiserte 3. mars sin «10 punkts plan» for EUs muligheter med å redusere energiavhengigheten til Russland over en tidsperiode på tre til ti måneder. IEA fremhevet viktigheten av energidiversifisering gjennom utvikling av andre energier, og erstatning av russisk gass med leveranser fra blant annet Norge og Aserbajdsjan (International Energy Agency, 2022a). Sentralt i IEAs plan var å redusere 1/3 av gassavhengigheten til Russland innen utgangen av 2022. Angrep på Ukraina satte

EU og Tyskland i en spagat, hvordan frigjøre seg fra gassavhengigheten til Russland, mens samtidig å opprettholde klimaforpliktelser (Surwillo & Slakaityte, 2022).

I forlengelsen av IEAs plan publiserte EU kommisjonen 8. mars sin egen strategiske energiplan, «REPower EU», om hvordan uavhengighet fra Russlands gassdominans før 2030 kunne oppnås. Planen innebar i korte trekk energisparing, diversifisering av energiimport og akselerering mot overgangen til grønn energi (European Commission, 2022a). Russlands krig mot Ukraina katalyserte EUs energiomstillingen og målsetningen med å erstatte russisk gass med fornybare energikilder (Agora Energiewende, 2023). Sistnevnte fremheves på grunn av relevansen mot forhandlingene mellom Norge og Tyskland. For å fylle gasslagrene til Tyskland frem mot vinteren spilte Norges rolle som leverandør en avgjørende rolle. Mot sommeren klassifiserte EU naturgass som grønn energi (Abnett, 2022)

Forhandlingene mellom Norge og Tyskland tar form

15. mars besøkte vise-kansleren Dr. Rober Habeck Norge og var i hastemøte med den norske regjeringen for å diskutere spørsmål knyttet til energi. I tråd med IEA og REPowerEUs planverk, uttrykte Habeck Tysklands strategi for energidiversifisering, med målsetning om å bli uavhengig av russisk energi på kortest mulig tid. For kull og olje var uavhengighet mulig, men for gass var det knyttet større utfordringer (Statsministerenskontor, 2022a). Visekansleren uttrykte selv under pressemøtet at besøket var utløst av Tysklands endrede energistrategi og Norges mulighet med å støtte Tysklands strategi for energidiversifisering og energiløsrivning fra Russland. Energidiversifisering utgjorde en vesentlig del av forhandlingsdiplomati mellom Norge og Tyskland, og forklares ytterligere gjennom beskrivelsen av fase 2 og 3.

I presskonferansen omtalte Habeck Norges gass-ressurser og -kapasitet eksplisitt. Hvor Habeck lå vekt på gjenåpningen av Liquefied Natural Gas (LNG) ilandføringsterminalen ved Melkøya som innsatsfaktorer av stor betydning for å fylle Tysklands gasslagre frem til vinteren 2022 (Ibid. 2022). Det tilhører konteksten at Melkøya på dette tidspunktet ikke produserte gass etter brannulykken ved anlegget i 2020. Equinor varslet også utsettelse av oppstart januar 2022, og knyttet samtidig forventninger om oppstart av anlegget medio mai 2022 (Equinor, 2022a). At Habeck fremhevet Melkøya som mulig innsatsfaktor for Tysklands energisikkerhet var ikke uhjemlet. Anlegget hadde et estimert årlig fullproduksjons potensiale på rundt 6,5 milliarder kubikkmeter, et tilskudd som ville øke Norges årlige gassleveranser med fem prosent (Equinor, 2022d). Til sammenligning var Russlands totale gasseksport til Europa i 2021 på 155 BCM (International Energy Agency, 2022b).

Under pressekonferansens påfølgende spørsmålsrunde fulgte Støre opp med at regjeringen har insentiv som støtter oppunder maksimering av gasseksporten. Statsministeren presiserte samtidig at Norge under gjeldene forhold produserer og eksporterer volumene som er mulig, men at produksjonsselskapene likevel så på muligheten for å øke produksjonen ytterligere (Statsministerenskontor, 2022a). I etterkant av pressekonferansen publiserte regjeringene i Tyskland og Norge fellesuttalelsen titulert «Joint Statement Germany-Norway», med uttrykk for et styrket samarbeid innenfor eksempelvis klima og grønnomstilling, i

form av fornybarsatsing. Fellesuttalelsen inkluderte i tillegg relative forsikringer knyttet til Norges gass-eksport:

«Over the coming months and years, it will be extremely important to speed up the development of alternative energy sources for Europe as substitutes for Russian gas and oil and to develop the necessary infrastructure for this. (...) The Norwegian government will ensure that Norway remains a stable and reliable supplier of oil and gas to Europe” (Bundesministerium Für Wirtschaft und Klimaschutz, 2022b).

Pressekonferansen og den påfølgende «Joint Statement» fellesuttalelsen må utover målsetningen om uavhengighet fra Russland, også sees i sammenheng med Parisavtalen vedtatt i 2015 og EUs klima lov som pålegger EU medlemmene å redusere klimagassutslipp med 50 prosent innen 2050. Tyskland er fortsatt i dag en storforuker av kullfyrte kraftverk, hvor omtrent 1/3 av landets totale strømforbruk stammer fra kullkraft. Tysklands grønne omstilling planlegger imidlertid å erstatte kull med fornybar energi (Bundesministerium, 2023). For å komme seg gjennom energikrisen måtte imidlertid Tyskland øke kullkraft produksjonen med 13,3 prosent, til tross for Parisavtalen, som en midlertid løsning for å håndtere konsekvensene av energikrisen (Eckert & Sims, 2022). En faktor som trolig lå press på Tysklands satsing mot klimavennlige energiløsninger.

Analyse av «Joint statement»

Energi og klima kan i den norsk-tyske relasjonen regnes som to sider av samme mynt, og under forhandlinger ligger både energi og klima som en felles «vinnermengde» mellom Norge og Tyskland. En faktor som i teorien øker mulige nivå I avtaler mellom landene, betinget at avtalene ratifiseres av på hjemmebane (nivå II). På den ene siden har Norge insentiv til å opprettholde utvinning og produksjon av hensyn til inntektene verdiskapningen gir (Olje- og energidepartementet, 2022g; 14-15). På den andre siden utgjør klimagassutslippene fra petroleumsnæringen utgjør 48 prosent av Norges totale klimagassutslipp (Statistisk Sentralbyrå, 2022). Tilsvarende gjelder også for Tyskland, hvor industri utgjør hovedparten av eksportinntektene, mens klimagassutslippene for energiindustri og annen industri utgjør 55 prosent (Tiseo, 2023). Utfordringen for både Norge og Tyskland hviler på å opprettholde verdiskapning og samtidig redusere klimagassutslipp. «Joint statement» kan vi se i sammenheng med to-nivå modellen for å danne oss et bilde av forhandlingsdiplomati:

Norway wants to actively contribute to the rapid development of the hydrogen market in Germany and the EU. (...). Germany would like to see Norway become a future partner for the production and supply of hydrogen. In order to realise the fastest possible high-volume imports of hydrogen and ensure the rapid availability thereof, we will also jointly plan the use of blue hydrogen for a transition period.(Bundesministerium Für Wirtschaft und Klimaschutz, 2022b; 1).

På nivå I skal forhandlerne, Norge og Tyskland, enes om en avtale. Mens det nasjonale nivået (nivå II), hjemme i Norge og Tyskland bestemmer hvor vinnermengden for hvor en eventuell avtale ligger.

Vinnermengden defineres som spennet av mulige avtaler på nivå I avtaler, som vil oppnå den nødvendige ratifisering blant de aktuelle aktørene på nivå II. Det vil si de avtalene som vil «vinne» i en ratifisering (Putnam, 1988)

I en forenklet to-nivå modell fremstilling kan vinnermengden på nivå II i Norge tenkes å være knyttet til eksport av gass, nødvendig for å opprettholde sysselsetting, mens for Tyskland på nivå II, vil vinnermengden innebære tilgang på energi, nødvendig for landets energisikkerhet, samtidig med elementer knyttet til grønn omstilling på grunn av Scholz-regjeringens sterke politiske ambisjoner om en karbonfri fremtid (Koenneke, 2022). Flere vinnermengde-element kan inkluderes for både Norge og Tyskland, men utelukkes for å ikke over-komplisere denne fremstillingen. Fellesuttalelsen av mars 2022 kan tyde på at Tyskland fikk mest ut av forhandlingene og hviler på en vurdering som baserer seg på uttalelsens høye vektning av hydrogen. Meld. St.13 (2020 -2021) også omtalt som klimameldingen, gir uttrykk for et stort potensial når det gjelder hydrogen, men meldingen gir uttrykk for at teknologien er «umoden» og at høye kostnader er en sentral barriere for å bruke hydrogen i maritim transport og tungtransport og som en innsatsfaktor i industrivirksomhet (Klima og Miljødepartementet, 2021; 187). Dette kan indikere at nivå II i Norge gav etter for tyske interesser under bilaterale forhandlinger med Tyskland, selv om fornybarenergi er en målsetning for begge land – felles vinnermengder.

I fellesuttalelsen kommer det frem at “Companies operating in Norway produce and sell oil and gas on the market up to capacity. The Norwegian government will ensure that Norway remains a stable and reliable supplier of oil and gas to Europe”(Bundesministerium Für Wirtschaft und Klimaschutz, 2022b). Uttalelsen indikerer at Norge fikk gjennomslag på sine interesser. På den andre siden utgjorde norsk gass en felles vinnermengde for både Norge og Tyskland i løpet av 2022 på nivå II, hvilket muliggjorde ratifisering. Det skal likevel presiseres at gass som fellesvinnermengde kan bli problematisk for Norge i møte med Tyskland i fremtiden – forklaring følger i neste avsnitt.

Norges posisjon som gassleverandør kan derimot i fremtiden bli problematisk i møte Europas og Tysklands målsetning om å bli klimagassnøytral. EUs strategi for en klimanøytral fremtid ble forsterket av Russlands angrep på Ukraina og tok form gjennom en fornyet strategi REPowerEU. Siden denne har målsetningen om å redusere Europas gassforbruk med 55 prosent innen 2030 (Agora Energiewende, 2023; 40), kan Norges rolle som energileverandør bli utfordret. REPowerEU planen anser naturgass som en «bridge fuel» inn i fremtiden og vil ut fra denne betraktningen redusere behovet for gass (Agora Energiewende, 2023; 18). Norge har derimot et unikt energipotensial gjennom fornybare ressurser som vann og vindkraft, hvor sistnevnte også kan bli brukt til å produsere blått og grønt hydrogen (Szulecki, 2023; 4). Uttalelsene til Habeck under møtet i Oslo 15. mars, om Melkøya for eksempel, fremhever likevel betydningen av norsk gass i et tysk øyemed, på kort og mellomlang sikt (Statsministerenskontor, 2022a). Det faktum at Tyskland var Europas største energi konsument med høy avhengighet knyttet til gassimport, nødvendig for tysk industri og husholdninger, støtter oppunder Norges energileverandør rolle

(Bundesministerium Für Wirtschaft und Klimaschutz, 2022a; Statistisches Bundesamt, 2022; U.S. Energy Information Administration, 2020).

Til nå er fellesuttalelsen til Norge og Tyskland fra mars 2022 gjennomgått med henblikk på to-nivå modellen. En viktig betraktning i så henseende er at gjennomgangen er forenklet og med det involverer en langt større bredde hva gjelder landenes ulike interesser. Av uttalelsen anses ikke en «agressiv» norsk side, hvilket får frem interesse motsetningen mellom egeninteresser på den ene siden, og allianse tilhørighet på den andre siden. Det ligger dessuten mer i Norges leverandørrolle enn hva denne studien så langt har vist til. En viktig betraktning ved Norges oljepolitikk er at den dannes i skjæringspunktet mellom svært mange interesser. Neste avsnitt ser nærmere på mulige motvekt til Norges energileverandørrolle og hvordan disse gjenspeiles i innenrikspolitikken.

«Oljepolitikens» konfliktlinjer

Ut over det politiske engasjementet når det gjelder petroleumsaktiviteten i Norge finnes interesseorganisasjoner som argumenterer for at næringen er uansvarlig. For å eksemplifisere misnøyen blant interesseorganisasjoner kan det vises til Naturvern Forbundet (NF). I Stavanger Aftenblad fremmet forbundet sin misnøye mot Olje og Energidepartementets utlysning av ytterligere leting og tildeling på norsk sokkel. Ifølge NF fører aktivitetene på sokkelen til at verden vil mislykkes i å hindre katastrofale klimaendringer. Kritikken mot Olje og Energidepartementet var fremmet av at årene 2022 - 2023 lå an til å bli rekord år for godkjenning av nye prosjekter, hvor Wisting pekte seg ut som det verste eksemplet (Gulowsen & Lerkelund, 2022).

Selv om forekomsten av ulykker med påfølgende utslipp og forurensning har vært svært lav på norsk sokkel, er det mulige omfanget ved ulykker svært stort. I norsk kontekst har det ikke vært større utslipp siden Bravo ulykken i 1977 (Olje- og energidepartementet, 2002; 33-34). Hendelser som Deepwater Horizon i Mexicogulften i 2010 gav derimot en påminnelse om hvor katastrofale ulykker kan bli, både økonomisk og økologisk (Arbeids- og Sosialdepartementet, 2018).

Selv om hovedlinjene i utformingen av Norges oljepolitikk historisk er vært relativt uforandret, er tilbakevendende konfliktlinjer nødvendig å vise til fordi dem fortsatt er av innenrikspolitisk betydning, og dermed påvirker Norges leverandørrolle. Areal beslag og forurensning gjennom eksempelvis skrot på bunnen, rørledninger og bunninstallasjoner var under oljealderens inntog til hinder for fiskerinæring. Det konfliktfylte forholdet mellom olje og fiskerinæringen avtok fra 1990-tallet av. Årsakene kan naturligvis diskuteres, men det kan likevel hevdes at den teknologiske utviklingen av petroleumsnæringen og lave graden av forurensning, med ingen nevneverdige utslipp ligger til grunn (Hersoug, 2010; 224-225). Det finnes likevel konflikt potensialer ut over dem nevnte. Seismikk og boring er eksempel på to områder som normalt har lagt grunnlaget for konflikt utover politisk uenighet. Aktivitetene tar relativt store areal beslag for fiskeriet (Hersoug, 2010; 227-239). Selv om en form for sameksistens kan hevdes å være etablert for

Nordsjøen generelt i dag, kommer konfliktlinjene tydelig frem når det gjelder leteaktiviteter i Nord-Norge.

Oljedirektoratets ressursberegninger indikerte tidlig på 2000-tallet at Nordsjøen var den viktigste petroleumsprovinsen mål i produksjonsvolum (80 prosent), men at det største bidraget til ressurstilvekst var fra letevirksomhet i Norskehavet. Direktoratet anmerket samtidig et betydelig potensiale i Barentshavet (Olje- og energidepartementet, 2002; 34-35). Stortingsmelding nr. 38 (2001 - 2002), om olje og gassvirksomheten viser på tiden høy bevissthet knyttet til hovedtrekkene i konfliktlinjene ved å trekke frem:

«Særlige miljøutfordringer til framtidig petroleumsvirksomhet både i Norskehavet og Barentshavet. For Norskehavet er utfordringene spesielt knyttet til fiskeressurser, korallrev og sjøfugl. Områdene fra Lofoten og nordover, inklusive Barentshavet, inneholder betydelige ressurser av fisk, sjøfugl og sjøpattedyr» (Olje- og energidepartementet, 2002; 34)

Søkelyset på klima og miljø strekker seg langt tilbake i tid og utgjør naturligvis større politisk betydning i dag. Petroleumsvirksomheten til Norge er en interesse partiene, stortinget og regjeringen forhandler om. Norges leverandør rolle i forhandlingsdiplomati krever ratifisering på nivå II, på grunnlag av de rådene kreftene i Norges oljepolitikk, hvilket er sluttproduktet av en politisk maktkamp. Tiltakende polarisering av konfliktlinjene med Sosialistisk Venstre (SV), Miljøpartiet de Grønn (MDG), Rødt og Venstre for (rask) utfasing av oljeutvinning og slutt på leteaktivitet, av hensyn til miljøet (Funnemark & Beaumont, 2022; 212-213), utgjorde en risiko på nivå I. Så langt i denne studien ligger det til grunn at nevnte partipolitisk motpolar utgjorde forhandlingsrisiko i møte med Tyskland. På nivå I fantes det ingen garantier ratifikasjon knyttet til oljepolitikken på nivå II. Det er derimot flere aspekter knyttet til Norges leverandør rolle i forhandlingsdiplomati. Dette forklares utdypende under avsnittet som tar for seg fase 2 i denne analysen.

Omriss av ytrepres

I stortingets spørretime dager etter Russlands angrep på Ukraina utfordret MDG utenriksminister Anniken Huitfeldt på spørsmål knyttet til hvorvidt utbygging i Barentshavet (Wisting-feltet) ville påvirke Norges renomme som klima- og miljø-nasjon. Huitfeldt pekte på at produksjonen fungerer effektivt med lave utslipp til luft, samtidig med hun presiserte at Norges olje- og gass-politikk var i overensstemmelse med mål under Parisavtalen. Huitfeldt kommenterte samtidig:

«I lys av den meget alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa er det et uttrykt ønske fra våre allierte og partnere at Norge som et demokratisk land opprettholder — og gjerne også øker — stabile leveranser av gass og olje på et høyt nivå, herunder fra felt nord for Polarsirkelen» (Utenriksdepartementet, 2022).

Huitfeldts kommentar knyttet til «uttrykt ønske fra allierte og partnere» åpner opp for at olje og energipolitikken må sees i sammenheng med småstatsperspektivet, hvis sikkerhet er avhengig internasjonalt samarbeid. Ifølge multilarisme-meldingen kommer det frem, «Internasjonal samarbeid er avgjørende for

Norges sikkerhet, (..). Et sentralt mål (..) er derfor å støtte opp om forpliktende internasjonalt samarbeid (..), slik at vi kan styrke vår evne til å håndtere felles utfordringer og ivareta norske og globale interesser» (Utenriksdepartementet, 2019b; 5). Selv om Norges sikkerhet er avhengig internasjonalt samarbeid viser ikke Huitfeldts henvisning til noe mer enn et ytre ønske fra partnere og allierte. På den andre siden viser kommende avsnitt til et tilfelle hvor norske myndigheter gav etter for ytrepress fra allierte og partnere i sammenheng med gass streiken som var under utvikling førsommeren 2022.

Forsmak på usikkerheten i vente

Kort tid etter møtet med Habeck i Oslo og til tross for krigen i Ukraina besluttet Forsvaret å gjennomføre Cold Response. Øvelsen har i en historisk kontekst normalt vært ledsaget av forhøyet sikkerhets og etterretningstrussel. Under gjeldene sikkerhetssituasjon var naturligvis truslene ansett som forhøyet. I løpet den to ukers lange fellesøvelsen arrangert mars-april 2022 observerte Forsvaret omtrent 30 ukjente droner i etablerte flyforbudssoner (Forsvaret, 2022). Hvem som styrte dronene eller hva deres motivasjon bestod av var ukjent for Forsvaret. Det kunne på tidspunktet ikke utelukkes at dronene var en test på Norges reaksjonsevne, het det i en uttalelse fra Forsvaret (Karlsen & Fredriksen, 2022). Som vi skal se nærmere på under fase 2, var drone observasjonene under forsvarrets fellesøvelse kun en forsmak på situasjonen i vente. Et økende antall observasjoner og rapporteringer om ukjente droner økte usikkerheten og påtvang med tiden regjeringen til skjerping av norsk beredskap.

Europas energikrise eskalerer og presset på Norge økte

I tiden frem mot 31. mai tok Gazprom ytterligere grep for å hindre tilflyt av gass til Polen, Bulgaria, Danmark, Finland og Nederland (Lambert et al., 2022; 3). Mens Russlands gradvis reduserte gassvolumet til EU ble gassen mer og mer kostbar. Selv om Norge i liten grad tar i bruk egenprodusert gass har gassprisveksten i Europa smittet over på norske forbrukere gjennom prisstigning på elektrisk kraft – som er den dominerende energikilden blant norske husholdninger. På tross av statlig subsidier i form av strømstøtteordningen var strømprisnivået en betent sak i det norske ordskiftet. Forbrukere opplevde samtidig stigende inflasjon og en økning i boligrenten, hvilket presset kjøpekraften. Ifølge Olje og Energidepartementet var de ekstraordinære strømprisene i Norge forårsaket av mer enn én årsak. Regjeringen pekte blant annet mot de europeiske strømmarkedene med rekordhøye priser på kull, gass og CO2 kvoter, i tillegg til Russlands militære angrep på Ukraina (Olje- og energidepartementet, 2022b).

Nordsjøarbeidene gikk til streik – Storbritannia og Tyskland intervenserer

28. april 2022 kunngjorde Offshore Norge lønnsforhandlingsdatoene for offshoretilsatte, med 3. mai som planlagt oppstart på tariffoppgjøret for rundt 18,500 organiserte arbeidstakerne. Dager senere, 5. mai, kom varslet om at partene ikke kom til enighet rundt vilkårene. Sokkelbruddet omfattet om lag 7300 ansatte innenfor oljeselskapene, deriblant Equinor - Norges største gassprodusent som ivaretar for omkring 70 prosent av gassproduksjonen på norsk sokkel og som på dette tidspunktet ivaretok for omtrent 20 prosent av gassmarkedet i Europa. Partene møttes 10. og 11. juni for videre mekling hos Riksmekleren i

Oslo, med påfølgende brudd i forhandlingene og varsel om iverksettelse av streik dagen etter. Arbeidsgiverforbundene varslet 3-4. juni om opptrapping av streiken, hvor om lag 13 prosent av gasseksporten ville rammes. I fortsettelsen 5.juli kom melding om ytterligere opptrapping av streik, med videre planlagte plassfratredelse som ville ramme 60 prosent av gasseksporten (Andreassen, 2022a, 2022b, 2022c, 2022d, 2022e; Equinor, 2023a).

Flere tyske mediehus uttrykte bekymring i perioden bekymring knyttet til den pågående norske streiken og pekte på at for EU-landene kom streiken på et uheldig tidspunkt - de var avhengige mer gass fra Norge på grunn av manglende russiske forsyninger (Deutsche presse-agentur, 2022; Deutsche Welle, 2022). På tross av varslede opptrappinger kom ikke partene til enighet, og regjeringen iverksatte tvungen lønnsnemnd for å avløse arbeidskonflikten mellom partene. I en uttalelse fra Arbeids og Inkluderingsminister Marte Mjøs Persen ble intervensjonen begrunnet med at det var uforsvarlig å la gassproduksjonen stoppe opp i et så stort omfang som streiken kunne medføre. Tatt i betraktning den meget kritiske situasjonen hvor EU og Storbritannia var avhengig energisamarbeidet med Norge (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2022). Det er i denne sammenheng interessant å vise til Utenriksdepartementets involvering i Arbeids- og Inkluderings-departementets myndighetsområde:

«Utenriksdepartementet påpeker at Russlands angrepskrig mot Ukraina har svært store konsekvenser for forsyningssikkerheten i mange europeiske land. Det er fare for ytterligere energiknapphet i Europa den nærmeste tiden. En reduksjon av norske gassleveranser vil forverre energikrisen og de politiske, økonomiske og samfunnsmessige konsekvensene. Norge må gjøre alt som står i vår makt for å bidra til å opprettholde europeisk energisikkerhet og det europeiske samholdet mot Russlands krigføring» (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2022)

I et notat Dagens næringsliv (DN) fikk tilgang til fra ambassaden i London kom det frem at Storbritannia og Tyskland lå press på regjeringen da arbeidstaker organisasjonene varslet om sokkelstreik. I notatet het det blant annet: «I den alvorlige situasjonen man er i Europa nå, både sikkerhets- og energi-messing, anser man på britisk side at dette ikke er et spørsmål som kan løses utelukkende fra Norges nasjonale interesser». DN viser også til en uttalelse hvor Persen opplyste «at det er sjelden kost at andre land blander seg inn i norske streiker» (Melgård, 2022).

Regjeringens tvungenlønnsnemnd ble innført 20 timer etter den varslede opptrappingen, som mulig kom til å ramme 60 prosent av Norges gasseksport. Maktbalansens asymmetri i forholdet mellom småstaten og storstaten ble i sammenhengen med streiken synliggjort ved at «andre land blandet seg inn». Torgeir Larsen ambassadør for Norge i Berlin på tidspunktet gjorde seg følgende betraktninger om streiken i en kronikk i DN:

«Da tilstrømningen av norsk gass også så ut til å reduseres på grunn av streik for et par uker siden gikk virkelig alarmen i Berlin, og telefonen temmelig varm ved den norske ambassaden. Hver dag

med mindre gass inn til Tyskland betyr at flere vil fryse og flere industriarbeidsplasser står i fare til vinteren. Lettelsen var stor da regjeringen i Oslo raskt grep inn med tvungen lønnsnemnd og norsk gass fortsatte å strømme» (Larsen, 2022a)

Scholz besøker Norge

Over sommeren, 14. august, ankom Tysklands Forbundskansler Olaf Scholz Oslo for å diskutere de store utfordringene Europa stod ovenfor. Støre knyttet følgende kommentar til pressekonferansen:

«(...). Tyskland er vår viktigste partner i Europa og et tett samarbeid med Tyskland i den situasjonen Europa står i er av betydning. (..).

Om energi så er det i dag et tema som er nært tilknyttet klima og sikkerhetspolitikk. Norge er opptatt av å være en stabil leverandør av gass til Tyskland. (..) Så er Tyskland for Norge en viktig industriell partner når det gjelder det gjelder energi (..)» (Statsministerenskontor, 2022c).

Til Støres kommentar utspant to elementer med betydning for hvordan krigen i Ukraina og energikrisen påvirket Norges maktposisjon i forhandlinger med Tyskland. For det første at Støre stadfester Tyskland som Norges viktigste partner i Europa, kan indikere at partnerskapet så langt i 2022 hadde modnet. For det andre peke Støre på treenigheten energi, sikkerhetspolitikk og klima, hvilket er sammenkoblet av årsaker denne studien har ledet til så langt.

I forlengelsen av Støres kommentarer fremla Scholz ytterligere informasjon om den bilaterale relasjonen mellom Tyskland og Norge:

« (...). Vårt energipartnerskap vil vi utbygge og forbedre. (...). Norge er en garantist for stabiliteten i den nordiske regionen. (..)Betydningen av den norske olje- og gass-produksjon for den tyske energisikkerheten har ytterligere økt etter russisk invasjon i Ukraina. Også i tiden fremover kommer vi til å arbeide tett sammen for en pålitelig energiforsyning for Europa, (...) Vi vet også Jonas at du også står ovenfor en utfordring med hensyn til å sikre en tilstrekkelig strømproduksjon, men vi kommer til å håndtere denne situasjonen i vennskapets og solidaritetens ånd og vårt omfattende energisamarbeid er den del av dette» (Statsministerenskontor, 2022c).

Scholz benevnelse av «tilstrekkelig strømproduksjon» kan i kontekst av strømkrisen i Norge forstås som Tysklands vedkjennelse av utfordringene nordmenn kjente på gjennom høye strømpriser. For å vise til interessene den tyske siden av forhandlingsbordet avtegner Torgeir Larsen gjennom kronikken «Tysk gasskrise – frykten for 21. juli» et dystert bilde av energikrisen i Tyskland:

«Andre trinn i det tyske kriseplanverket er iverksatt – neste og siste trinn er rasjonering av gass og nedstenging av industri. Den tysk regjeringen planlegger for en høst og vinter med gassmangel, tredoble gasspriser, industridød og uro» (Larsen, 2022a).

Larsen viste til det Scholz kaller for «sosialt sprengstoff» og sier regjeringen ikke lengre kan garantere for at folk ikke vil fryse til vinteren (Ibid. 2022). Selv om beskrivelsen til Larsen ikke tegner et fullstendig

bilde av Tysklands utfordringer, gir kronikken i det minste en indikasjon på gassens betydning og hvilke interesser tyskerne forsvarte ved forhandlingsbordet med Norge.

Prislappen for gass i Tyskland og strøm i Norge var vedvarende høy gjennom 2022. En situasjon som var svært innbringende for Norges statlige inntekter, både gjennom gassen og strømmen som ble eksportert. Kontrasten til Europa var imidlertid stor, og situasjonen førte til at skarp kritikk ble rettet mot Norge. Ifølge TV2 Nyheter gikk Polens Statsminister ut mot Norge, «Mine damer og herrer, unge mennesker, noe er galt. Skriv til dine unge venner i Norge. De burde dele dette gigantiske overskuddet, sa Morawiecki» (Five et al., 2022). Som et tiltak for å avhjelpe høy gasspris tok EU kommisjonen initiativ med å innføre pristak på gassen. Equinor var eksempelvis under kritikk fra EU for deres tilbakeholdenhet med å diskutere pristak på naturgassen som eksporteres til Europa (Szulecki, 2023; 4). Med regjeringens eierandel i Equinor på 67,5 prosent (Nærings- og Fiskeridepartementet, 2022), ligger denne studien til grunn at prisen på norsk gassen kom til uttrykk under forhandlingsdiplomati mellom Norge og Tyskland. På den andre siden kunne norske diplomater henvisne til EUs selvforskyldte situasjon. Årsaken strekker seg tilbake til 2000-tallet. Kjetil B. Alstadheims artikkel *Hektisik gassdiplomati* beskriver årsaken som,

«Fra norsk side minnes det om at det var EU som presset på for å liberalisere gassmarkedet for et par tiår siden. Norge – og Russland – ville fortsatt ha langsiktige kontrakter. Men EU ville ha mer konkurranse og et spotmarked. En av EU-kommisjonens store seire var da Norge i 2001 måtte legge ned Gassforhandlingsutvalget. Utvalget hadde ansvaret for å forberede og gjennomføre forhandlinger om salg av norsk gass. EU ville ha det bort. Erfaringen med et liberalisert gassmarked har vært sett på som svært gode i EU. Helt til nå» (Alstadheim, 2022).

For å håndtere den vanskelige energisituasjonen presenterte EU-kommisjonens leder Ursula von der Leyen september 2022 tiltak om å innføre pristak på gass (European Commission, 2022b). Til forslaget kommenterte Statsminister Støre følgende:

«Det er fint at våre partnere og allierte i Europa i fellesskap diskuterer ulike løsninger på den svært vanskelige situasjonen som har oppstått som følge av Russlands invasjon i Ukraina. Samtidig må vi ikke innføre tiltak som har utilsiktede konsekvenser og som i verste fall kan bidra til å forverre situasjonen på lang sikt» (Statsministerenskontor, 2022d).

Det er viktig å merkes seg at energikrisen blant annet kom som en konsekvens av avtagende russiske gassvolum, samtidig med at det oppstod en serie av uheldige forhold som forsterket Europas energiknapphet:

«Nedstenging av termisk kraftproduksjon har vist seg vanskelig å reversere og det har vært driftsproblemer for kjernekraft i Frankrike. Tørke i Europa har gitt redusert produksjon, ved at båter har hatt problemer med å frakte kull til kullkraftverk på elver som har lite vannføring, og kjernekraft har hatt problemer med nedkjøling på grunn av mangel på vann» (Energikommisjonen, 2023;164)

Støres kommentar med «vi vil ikke innføre tiltak som (..) kan bidra til å forverre situasjonen på lang sikt» (Statsministerenskontor, 2022d), tolkes i retningen av pristakets mulige reduksjon av investeringer på norsk sokkel. Effektiv ressursforvaltning og høy produksjon krever optimalisert investering på sokkelen, hvor nedgang i store investeringer vil svekke forsyningssikkerheten på lang sikt (Austvik, 2001; 371). Det amerikanske gassmarkedet opplevde på 1980-tallet et sterkt prisfall i gassmarkedet, også kalt «the gas bubble», hvor de manglende investeringene som fulgte førte til knapphet på gass, etterfulgt av høyere priser (Ibid. 2001, 371).

I forbindelse med EU-kommisjonens pristak forslag på gass gjennomførte Støre en telefonsamtale med President von der Leyen, hvor han pekte på at det er gassprodusentene som kan inngå avtaler med kunder i Europa (Statsministerenskontor, 2022d). Det er i denne sammenheng viktig å merke seg at Equinor markedsfører og selger den norske statens olje og gass sammen med sin egen produksjon. Ordningen ble iverksatt av den norske stat gjennom avsetningsinstruksen, vedtatt på en ekstraordinær generalforsamling i 2001 med staten som eiere på det tidspunktet. Avsetningsinstruksen fastsetter spesifikke vilkår for markedsføring og salg av statens olje og gass (Equinor, 2022b). Selv om den høye gassprisen trolig utgjorde en faktor i forhandlingsdiplomati i den norsk-tyske relasjonen, var Tyskland skeptisk til EU-kommisjonens forslag om innføring av pristak på gass. På dette tidspunktet var 15 medlemmer av EU for pristaket, mens Tyskland og Nederland blant annet argumenterte imot på bakgrunn av skaden som kunne påføres energiforsyningen (Barnes, 2022; 3-4). I betraktning av Tysklands motstand mot EU-kommisjonens forslag om pristak ble norsk interesser indirekte beskyttet. Pristaket i tillegg til ytterligere tiltak for å bekjempe gassprisen ble slått i kraft gjennom desember 2022 (The Council of the European Union, 2022).

Under møtet med Scholz uttalte Støre at «vi skal gjøre det vi kan for å holde det på et høyt nivå» (Statsministerenskontor, 2022c). Støre henviste gjennom uttalelsen til Norges gassproduksjon og at staten må stimulere til leiting og nye funn for å opprettholde produksjon (Olje- og energidepartementet, 2022c). Det kommer frem av Proposisjon 1 S. (2022 - 2023) «det viktigste Norge kan gjøre for å støtte opp under den vanskelige energisituasjonen i Europa er å levere så mye olje og gass som mulig hver dag» (Olje- og energidepartementet, 2022d; 13-14). Proposisjon 1 S gir samtidig uttrykk for en målsetting om å bli oppfattet som en stabil og forutsigbar petroleumsleverandør (Ibid. 2022d; 13-14). Med forsyningssituasjonen til Tyskland som bakgrunn, ligger denne studien til grunn at Norge ble oppfordret til å både opprettholde og øke produksjonskapasiteten av petroleum. Utenriksminister Huitfeldt indikerer også 8. mars 2022 til utenlandske oppfordringer:

«I lys av den meget alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa er det et uttrykt ønske fra våre allierte og partnere at Norge som et demokratisk land opprettholder — og gjerne også øker — stabile leveranser av gass og olje på et høyt nivå, herunder fra felt nord for Polarsirkelen» (Utenriksdepartementet, 2022).

Allerede 16. mars fattet Olje og Energidepartementet vedtak om å justere produksjonstillatelser for feltene og gasskjempene Oseberg, Troll og Heidrun, for å ligge best mulig til rette for at selskapene kunne opprettholde så høy produksjon som mulig gjennom sommeren (Olje- og energidepartementet, 2022a). Vanligvis er forbruket av gass og dermed også produksjonen av gass lavere gjennom sommermånedene, hvor selskapene utfører planlagt vedlikehold (Equinor, 2022c). Olje og Energidepartementets justering av produksjonstillatelsene bidro til høyere leveranser av gass gjennom sommeren, på bekostning av vedlikehold. Det at Norge leverte gass på et høyt nivå gjennom sommeren var trolig et viktig tilskudd til oppfyllingen av gasslagrene i Tyskland. I forhandlingsdiplomati og i dialogen med allierte kan det argumenteres for at justeringen av produksjon var verdifull, i form av solidariske bidrag for å avhjelpe energikrisen. Mens angrepene mot Ukraina pågikk gjennom sommeren, iverksatte EU ytterligere sanksjoner mot Russlands energisektor. Russland svarte med å redusere gasseksporten mot Europa ytterligere, med den følge at gassprisen steg til nye høyder (Lambert et al., 2022; 2-3). Russlands invasjon brakte krig tett opp til Norges nærområder, og mens fiendtlighetene fortsatte i Ukraina oppsto flere hendelser som endret trusselbildeperspektivet både på land, til havs og på havbunnen i Norge. Neste avsnitt tar for seg fase 2 og viser til et faseskift i fremstillingen av empirien. Betydningen av fasen kommer frem ved at Norske sikkerhetspolitiske interesser ble direkte påvirket, med den konsekvens at norske myndigheter og med allierte, skjerpet beredskapen i Norge og ved norske installasjoner offshore.

Fase 2 – Drone og lekkasjer – sikkerhetspolitikkenes betydning

Forrige fase tok for seg droneobservasjoner i forbindelse med forsvarrets øvelse Cold Response. Under øvelsen i perioden mars-april var den offentlige oppmerksomheten knyttet til droneaktiviteten langt fra like uttalt enn dem som er beskrevet i dette avsnitt. Et nettsøk om droner indikerer at nettavisen www.ald-rimer.no var først med å rapportere nyheter om observasjon av ukjente droner på sokkelen. I følge [ald-rimer.no](http://www.ald-rimer.no) var Equinor først med observasjon av uidentifiserte droner i tilknytning til sine installasjoner, medio september (Stormark, 2022). Medias beskrivelser av droner økte på tidspunktet i omfang og observasjonene bidro med å skape usikkerhet blant offshoreansatte og myndighetene. Hendelsene eskalerte i omfang til å inkludere landanlegg og flyplasser. Mediebildet i perioden oktober – november inkluderte også omtale av flere russiske statsborgere arrester med droner på Svalbard, ved militærbaser og én spion pågrepet i Tromsø (Weichert, 2022). Til Nettavisen tok folkerettsekspert Cecilie Hellestveit til orde for at Norges relasjon og posisjon opp mot andre land var i ferd med å endres, fordi Europa ville bli mer avhengig av norsk gass med utfasing av russisk gass. I følge Hellestveit har «det norske sikkerhetsbildet i Nordsjøen de siste 20 årene hovedsakelig dreid seg om terrortrusler, og ikke andre stater og nasjoner. Det gjør oss sårbare nå» (Barka, 2022). Som en reaksjon til et endret norsk trusselbilde besluttet regjeringen ultimo september å iverksette beskyttende tiltak for å skjerpe beredskapen til infrastruktur, landanlegg og installasjoner på Norsk sokkel (Olje- og energidepartementet, 2022e). Drone observasjonene som beskrives så langt må sees i sammenheng med hendelsene som beskrives i neste avsnitt for å få et fullstendig bilde av den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen.

Gasslekkasjer i Østersjøen

27. september oppstod hendelser i Østersjøen som påkalte ytterligere oppmerksomhet fra regjeringen - lekkasjene fra gassrørledningene Nord Stream 1 og Nord Stream 2. Rørledningene i Østersjøen har utgjort en viktig del av forsyningslinjen for gasseksport mellom Russland, Tyskland, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Italia og Østerrike. Begge gassledningene var ute av drift på tidspunktet lekkasjene oppstod, som følge av annonsert vedlikehold av Gazprom. Nord Stream 1 rørledningen stod alene for omtrent 40 prosent av Russlands gasseksport til Europa. Vedlikeholdet som nevnes må sees i lys av Gazproms strategi om å hindre Europa fra å bygge opp gasslager (Sharples, 2022; 1-20). På tross av at gassledningene ikke var i drift inneholdt begge ledningene gass. Ifølge Kåre Martinsen bidro Nord Stream 2 rørledningen til en enda større politisk belastning etter invasjonen av Ukraina 24. februar. Den tyske regjeringen la dermed på is ferdigstillingen av Nord Stream 2, men var oppsatt på at dette ikke berørte avtalte leveransene gjennom Nord Stream 1 (2023; 54, 91-92). Dette kan også sees i sammenheng med at på tidspunktet EU-kommisjonen fremmet forslag om pristak på gass var Tyskland blant de sterkeste stemmene imot tiltaket.

Årsaken bak hvorfor lekkasjen oppstod er fortsatt ukjent, men hendelsene krevde oppmerksomhet fra norske myndigheter. Timer etter lekkasjene oppstod gav Olje og Energiminister Aasland i regjeringens pressekonferanse om lekkasjene, uttrykk for at det var mye som tydet på sabotasje (Olje- og energidepartementet, 2022e). På samme dag besluttet regjeringen å skjerpe beredskapen tilknyttet infrastruktur, landanlegg og installasjoner på norsksokkel, delvis også på grunn av den økte droneaktivitet (Olje- og energidepartementet, 2022e). Gass lekkasjene i Østersjøen vurderte regjeringen som svært alvorlig og medførte økt oppmerksomhet på sikkerheten ved norsk olje- og gassinfrastruktur. Under regjeringens presskonferanse i forbindelse med gasslekkasjene i Østersjøen uttalte Støre at forsvaret trappet opp beredskapstiltakene ytterligere, og ville være mer tilstede og synlige rundt norske gass og olje-installasjoner (Statsministerens kontor, 2022).

I forbindelse med hendelsene i Østersjøen kommenterte Forsvarsminister Gram til TV2 Nyheter «I dagens spente sikkerhetspolitiske situasjon står Norge i en særstilling som den største leverandøren av naturgass til Europa. Det påhviler oss derfor et spesielt ansvar for å beskytte vår evne til å opprettholde sikker produksjon og leveranser» (Salater & Jensen, 2022). Grams uttalelse trekkes frem fordi den bidrar med å synliggjøre overlappen mellom energi og sikkerhets/forsvars-politikk.

Droneaktiviteten og lekkasjene i Østersjøen måtte sees i sammenheng med Russlands krig mot Ukraina, hvilket endret trusselbildet for energiinfrastruktur og dermed også Norges sikkerhetspolitiske interesse-sfære. Både den høye graden av ukjente droner og eksplosjonene i Østersjøen argumenterer denne studien for at det økte betydningen av Norges rolle som energileverandør for både Europa og Tyskland. Særlig i betraktning av at Russland på tidspunktet eksporterte marginale volum til forannevnte. Variabelen om «endringer i Europas sikkerhetspolitiske situasjon» gjør seg på dette punkt gjeldene fordi redusert norsk produksjon, som følge av for eksempel sabotasje på energiinfrastruktur, kunne slått ut svært ødeleggende

for tysk økonomi og husholdninger. Hendelsene i Østersjøen demonstrerte en mulig sårbarhet med Norges offshorevirksomhet og energiinfrastruktur som strekker seg til Tyskland. Ambassadør Larsen pekte også i denne retning etter Nord Stream hendelsene:

«Skadene på rørene er så omfattende at tilsvarende angrep mot sentrale rør i Nordsjøen ville stoppet flyten av norsk gass til Europa i lang tid. Med store konsekvenser for husholdninger og industri. Angrepet mot rørene i Østersjøen sees som en demonstrasjon av evne til å ramme der det virkelig betyr noe – i Nordsjøen» (Larsen, 2022b)

Norges iverksettelse og senere skjerping av beredskapstiltak understreker trusselbildets alvorlighetsgrad og mulige innvirkninger på Norges produksjonskapasitet. Det er dessuten en rekke interesser til leverandørrollen utover selve inntektene produksjonen frembringer, som for eksempel Norges troverdighet som en pålitelig energileverandør. Det interessante i denne sammenheng er koblingen mellom variabelen «endringer i Europas sikkerhetspolitiske situasjon», Norges leverandør rolle og variabelen «Tysklands energisikkerhet». Sammenstillingen av variablene viser samtidig til hvordan sikkerhetspolitikk og energisikkerhet i europeisk kontekst kan regnes som to sider av samme mynt. Energikommisjonen publiserte mars 2023 rapporten *Norsk Offentlig Utredning 2022: 3*, med et mandat om å se på Norge langsiktige perspektiv for norsk energipolitikk. Energikommisjonens kapittel *Energikrise og krig i Europa*, viser til effekten av Russlands invasjon av Ukraina februar 2023. Av kommisjonens utredning kommer følgende frem:

«Det som til nå har vært energipolitikk smelter sammen med, og underordnes, sikkerhetspolitikk. Den etablerte forståelsen av hva som er en pålitelig energikilde og -leverandør for Europa er endret, og presset på EU for å fase ut russisk olje- og gassimport er stort. Dette har også økt betydningen og verdien av gass fra norsk sokkel» (Energikommisjonen, 2023; 33)

Alliert støtte i norske farvann

Statsminister Støre møtte Forsvarsminister Gram og Forsvarssjef Eirik Kristoffersen til pressekonferanse 31. oktober og gjort klart at det norske forsvaret skjerper sin beredskap ytterligere (With et al., 2022). Kort tid etter Støres skjerping av beredskapstiltak kunngjorde Heimevernet sin bistand til Politiet, for å avverge og forebygge uønskede hendelser. Soldater fra Heimevernet ble innkalt og utplassert for å forsterke vakt-holdet ved petroleumsanleggene i Rogaland, Vestlandet og Møre og Romsdal (Forsvaret.no, 2022). Gassprisene gjenspeilet i denne perioden en svært usikker situasjon og et gassmarked i tydelig ubalanse. Norges betydning som gassleverandør både til Tyskland og Europa kom til uttrykk ved at flere allierte var tidlig med å uttrykke sin støtte til Norge gjennom økt tilstedeværelse i Nordsjøen. Tyskland blant annet kom med tilbud om å patruljere i nærheten av norske olje og gass installasjoner (Forsvarsdepartementet, 2022b). Bildet av tyske fregatter utenfor norske olje- og gass installasjoner ble til et sterkt symbol på den økte bevisstheten om koblingen mellom energisikkerhet og forsvarssamarbeid. Forsvarskommisjonen av 2021 uttrykker følgende om koblingen mellom energisikkerhet og sikkerhetspolitikk:

«Norge importerer og eksporterer mange av sine varer til og fra EU og er avhengig av Europa for sin forsyningssikkerhet. Norge er også EUs største gassleverandør, og på den måten avgjørende for Europas økonomi. Europas bestrebelser på å bli uavhengig av russisk gass i tiden fremover vil ha stor sikkerhetspolitisk betydning. Dette har for alvor tydeliggjort den sikkerhetspolitiske dimensjonen ved norsk energiproduksjon»(Forsvarskommisjonen, 2023)

Regjeringens ressursforvaltning -

Staten ved Olje og Energi departementet står for regulering og kontroll over ressursforvaltningen på norsksokkel. Stimulering til leting og nye funn reguleres gjennom tildelinger til de aktive selskapene på sokkelen. Gjennom to ulike konsesjonsrunder allokeres undersøkelsestillatelser: *Nummererte konsesjonsrunder* som gjelder for umodne områder – mindre kunnskap om geologi, større grad av tekniske utfordringer og manglende infrastruktur; *Tildeling i forhåndsdefinerte områder (TFO)* i modne områder – kjent geologi, mindre tekniske utfordringer og godt utbygd infrastruktur (Olje- og energidepartementet, 1997; Olje- og energidepartementet og Oljedirektoratet, 2022a).

Av de to ulike tildelingene er nummererte konsesjonsrunder politisk betent. I kontekst av den nåværende regjeringen er SV å regne som en motvekt til regjeringen-Støres oljepolitikk. SV utgjør samtidig APs foretrukne budsjettpartner. Under forhandlingene av statsbudsjettet i 2021 fikk SV gjennomslag og stanset den 26 konsesjonsrunden (Gausen, 2022). Det er lagt opp til konsesjonsrunder for umodne områder hvert tredje år, mens tildeling i modne områder legges opp til årlig (Olje- og energidepartementet, 1997). Utvinningstillatelse følger normalt av konsesjonsrunder og gir enerett til undersøkelse, leteboring etter og utvinning av petroleum. Ved funn og ønske om å gå videre mot utvinning og drift er selskapene ansvarlig for å planlegge utbyggingsprosjektet – Plan for utbygging og drift (PUD). Endelig PUD fremlegges Stortinget før Olje og Energidepartementet foretar endelig godkjenning (Olje- og energidepartementet og Oljedirektoratet, 2022a).

Søknadsfristen for TFO-2023 løp ut september 2022 med sterk interesse blant søkerne. Utvinningstillatelsene inkluderte også områder i Barentshavet. Wistingfeltet befinner seg i dette området og vil ved eventuell godkjenning bli det nordligste feltet i Norge. Et kontroversielt prosjekt som vil skape politisk støy ifølge motstanderne, som hevder prosjektet vil bli en døråpner for massiv petroleumssatsing i nordområdene (Spence, 2022). Til Aftenposten uttrykket Lars Hatlbrekken, SVs klimatalsperson «at kampen om Lofoten, Vesterålen og Senja er vunnet. Kampen mot Oscar Wisting blir det neste store olje slaget i Norge» (Spence, 2022).

Kampen mot Oscar Wisting er relevant i betydningen av oljepolitikkenes konfliktlinjer, nevnt under fase 1 i analysen. Neste avsnitt tar for seg hvordan konfliktlinjen påvirker Norges evne til å opprettholde og/eller øke petroleumsproduksjonen.

Leverandørrollens maktkamp

Den tidligere gjennomgangen av oljepolitikken konfliktilinjer tok til orde for en tiltakende polarisering i debatten om fortsatt oljeleting, der partene grovt kan deles i to leire. På den ene siden er partiene som støtter fortsatt oljeutvinning og leteaktiviteter, og på den andre siden er SV, MDG, Venstre og Rødt for utfasing av oljeutvinning og slutt på leteaktiviteter (Funnemark & Beaumont, 2022). Norges parlamentariske modell – den politiske styringskjeden - har naturligvis betydning for prosjektene regjeringer ønsker å gjennomføre. 14. oktober 2021 ble Støre utvalgt som statsminister for AP, i koalisjon med Senterpartiet og SV. Under forhandlingene på Hurdal trakk imidlertid SV seg fra regjeringen og ledet til dannelsen av mindretallsregjering-Støre, med utfordringene dette kunne få på forhandlinger.

Denne studien argumenterer for at konfliktilinjene i oljepolitikken og motstanden fra SV var en ubetydelig faktor med muligheter for å svekke Norges rolle som energileverandør til Tysklands energisikkerhet, i 2022 til årsskiftet 2022/23. Årsaken henger sammen med at det politiske grunnlaget som påvirket leverandørrollen gjennom nevnte tidsperiode ble dannet for flere år siden. I følge Gassco var mye av årsaken til den høye aktiviteten på sokkelen i 2022 forårsaket av skattepakken Stortinget vedtok i 2020 (Gassco, 2023).

Oljepolitikken konfliktilinjer og leire har likevel innvirkning på leverandørrollen til Norge. Dette kom frem av forhandlingene om statsbudsjettet for 2023, hvor regjeringen-Støre kom til enighet med SV om å utsette 26. konsesjonsrunde i flere år (Håvik, 2022). AP er en aktiv pådriver for oljenæringen og er i den politiske leiren som støtter oljeutvinning og leting. Dette kan indikere at mindretallsregjeringen-Støre inngikk kompromiss med SV til fordel for viktigere kampsaker, med konsesjonsrunde 26 som «offer». Innvirkningen fra SV på den overordnede oljepolitikken forble likevel marginal, hvilket understøttes av Olje og Energiminister Aaslands uttalelse i forbindelse med kunngjøring av TFO runden for 2023:

«Regjeringen vil legge til rette for at Norge fortsatt skal være en stabil og langsiktig leverandør av olje og gass til Europa i en krevende tid – gjennom fortsatt leting og utbygging av funn. Regjeringen vil føre en politikk som gjør at norsk petroleumsindustri utvikles, ikke avvikles. Regjeringen vil føre en energi- og petroleumspolitik som bidrar til økt verdiskaping og til å innfri Norges internasjonale klimaforpliktelser. Energi- og petroleumspolitikken skal bidra til arbeidsplasser og økt eksport fra norsk industri» (Olje- og energidepartementet, 2022d).

Konsesjonsprosessen får frem hvordan petroleumsaktiviteten på norsksokkel var resultatet av en politisk-prosess. Samtidig bidro oljepolitikken konfliktilinjer og SVs utsettelse av 26 konsesjonsrunde med å kaste lys på maktkampen – den politiske styringsprosessen – som satt styring på aktivitetsnivået til petroleumsaktiviteten. I neste avsnitt settes konsesjonsprosessen og nevnte konfliktilinjer i sammenheng med Putnams to-nivå spill for å vise til relevansen av gass i forhandlingsdiplomati med Tyskland.

Verdien av gass i forhandlingsdiplomati

Under regjeringens møter med både Habeck og Sholz i mars og august var Norge forsiktig med sterke lovnader knyttet til energileveranser. Uttalelser fra Støre som «vi produserer og eksporterer volumene som er mulig, (...) ser på muligheten for å øke produksjonen ytterligere» er å regne som omtrentlig og forsiktig (Statsministerenskontor, 2022a). Uttalelsene til Støre må også sees i sammenheng med Olje og Energi departementets justering av produksjonstillatelser, nevnt tidligere. Incentivene for å produsere ytterligere volum kan antas å være sterk fra et markedssynspunkt. Energikrisen som oppstod med avtagende russiske gassvolum skøyv prisen svært høyt, med inntektspotensial dette gav og den antatte investeringsviljen som oppstod – kunngjøring av TFO resultatet i 2023 gav uttrykk for svært mange søkere (Olje- og energidepartementet, 2023).

I forhandlinger med Tyskland argumenterer imidlertid denne studien at gass var et utfordrerne forhandlingsmiddel. Som denne studien allerede har vist var produksjonsnivået høyt i tidsperioden fra krigsutbruddet i Ukraina til årsskiftet 2022/23 (Gassco, 2023). Tall fra Oljedirektoratet indikerer en total produksjonsøkning i 2022 på 7 prosent fra 2021, og nærmere 10 prosent i 2020, hvor omtrent 60 prosent av produksjonsøkningen i 2022 volumet kom fra LNG ved Melkøya (Oljedirektoratet, 2023). Økningen i 2022 var samtidig forårsaket av skattepakken i 2020 (Gassco, 2023). Det er samtidig rimelig å betinge et tidspåløp på flere år fra PUD godkjennes og frem til gassutvinningen starter opp. En faktor som i seg selv hindret forhandlerne på nivå 1 fra å inngå ytterligere avtaler. Produksjonsnivået kom dessuten frem av konsesjonsprosessen, som er et resultat av politisk behandling. Nevnte konfliktlinjer og partipolitisk polaritet var inkludert som en begrensende faktor fra nivå 2 på nivå 1, på grunn av den politiske påvirkning på konsesjonsprosessen. Tilsvarende SVs blokk av 26 konsesjonsrunde i 2021 - 22. Oppsummert ligger denne studien til grunn at gass i forhandlingsdiplomati var utfordrerne i møtet med Tyskland. Tidsperioden fra starten av krigen i Ukraina til årsskifte 2022/23 var i tillegg for snevert tidsrom til å skalere opp produksjonen nevneverdig. Ifølge norskeksport- og produksjonsvolum-data var det derimot mulig for regjeringen på tidspunktet dataen var klar å fremme et budskap utad om økt gasseksport til Tyskland. Norge økte gasseksporten til Tyskland med 11 prosent i 2022 fra 2021. Riktig nok på kostnad av gasseksporten til Storbritannia som var redusert med 11.7 prosent.

Så langt indikerer denne studien at konkrete forhandlingslovnader om for eksempel økt gasseksport var problematisk for regjeringen-Støre. Dermed er det naturlig å utfordre den reelle verdien av gass i forhandlingsdiplomati. Behovet for gass i Europa var stort, samtidig som Norges støtte til Tysklands energisikkerhet var avgjørende. I kontekst av energikrisen med Russlands bruk av gass som pressmiddel ovenfor Europa og Tyskland er det dernest utenkelig at småstaten Norge krevde tilleggssytelser for gassen. Den politiske risikoen og ringvirkningene forbundet med slike handlinger medførte at tankeeksperimentet falt på sin egen urimelighet. Å hevde gassen ikke var av verdi er likevel ikke riktig. Fordelene med Norges energi leverandørrolle, argumenterer denne studien, ga seg selv gjennom hendelsene som mulig kunne påvirke produksjonskapasiteten til Norge.

Nedtrapping av beredskap

I takt med at beredskapen i Norge ble skjerpet oppnådde Politiet og Forsvaret bedre kontroll og oversikt over situasjonen. Dette lå trolig til grunn for at Politidirektoratet ved utgangen av november kunngjorde at bistanden for Heimavernetts stående vakthold falt bort (Politidirektoratet, 2022). I denne fasen, som også var preget av en forestående beslutning om kjøp av nye stridsvogner fra Tyskland, deltok statsministeren, forsvarsministeren og en rekke representanter på forsvars og sikkerhetskonferansen Berlin Security Conference 30. november. Krigen i Ukraina og Russland var et naturlig senterpunkt for konferansen. Forsvarsminister Bjørn Arild Gram bemerket under konferansen NATOs støtte til beskyttelse av olje og gass infrastrukturen. Ved siden å fremheve Tysklands maritime støtte på norsk sokkel, pekte Gram også på det norsk-tyske initiativet knyttet til NATOs rolle med å beskytte den undersjøiske infrastrukturen – gassrør-systemet mellom Norge og EU (Forsvarsdepartementet, 2022b).

Spørsmål om beskyttelse av kritisk infrastruktur ble også diskutert under møtet mellom NATOs Forsvarsminister i Brussel 12-13. oktober, hvor deltakerne oppnådde enighet i å øke overvåkning i Nordsjøen og Østersjøen. Samtidig med styrking av arbeidet relatert til beskyttelse av kritisk infrastruktur, inkludert olje- og gassrørledninger (Forsvarsdepartementet, 2022a). Problemstillinger knyttet til petroleumsinfrastruktur var ikke ukjent for NATO før hendelsene i Østersjøen, men Nord Stream 1, Nord Stream 2 og den ukjente droneaktiviteten på norsk sokkel gav uttrykk for en sårbarhet som intensiverte arbeidet for NATO med styrking av beskyttelse av kritisk infrastruktur (Forsvarsdepartementet, 2022a).

Betydningen av variablene, som nevnes innledningsvis i dette kapittelet kom direkte til uttrykk gjennom møtene som ble avholdt i Brussel og Berlin. Den første variabelen om *Europas endrede sikkerhetspolitiske situasjon* økte betydningen av energileverandørrollen ved at trusselbildet tiltrakk både tyske og NATOs sikkerhetsinteresser, som også overlappet med Norges. Variabelen som tar for seg *Småstaten Norge* gjøres også gjeldene ved at Støre og Scholz gikk sammen under sikkerhetskonferansen i Berlin i et felles initiativ om å styrke beskyttelsen av undersjøisk infrastruktur ved opprettelsen av et NATO-senter (Statsministerenskontor, 2022f). Den samlede effekten av at både Norge og Tyskland fremmet initiativet er å regne som et langt mer kraftfullt budskap, enn om Norge hadde fremmet initiativet alene. Det felles norsk-tyske initiativet får likefullt frem partnerskapets fortetning, hvor småstaten Norge er avhengig alliert støtte for å ivareta for sin sikkerhet, mens Tyskland er samtidig avhengig norsk energi. Variabelen *tysk energisikkerhet* demonstreres ved at Tyskland i sammenheng med droneobservasjonene i Norge og lekkasjene i Østersjøen var tidlig ute med å ytre sin støtte til Norge. Støtten kan også hevedes å tjene to behov, Tysklands egeninteresser knyttet til sin energisikkerhet og sikkerhetsforpliktelser knyttet til NATO og Norge.

Neste avsnitt tar for seg møtet mellom Støre og Habeck i Oslo 4. januar hvor sluttproduktet etter forhandlingsdiplomati siden mars 2022 kom til uttrykk gjennom felleserklæring om fornybart samarbeid.

Fase 3 – Mot langvarig avtale

Visekansler Habecks besøk av Norge 4. januar 2023 markerer starten på fasegjennomgangens avsluttende fase i kronologien. Sluttpunktet gjør seg selv i fase 3 gjennom inngåelse av felleserklæringen mellom Norge og Tyskland, selv om av forhold av betydning har oppstått i etterkant av sluttpunktet. Fase 3 vil vise at betydningen av felleserklæringen var stor fordi den fremhever Norges rolle som energileverandør og maktposisjon i forhandlinger med Tyskland etter krigsutbruddet i Ukraina og energikrisen.

Før gjennomgangen av møte mellom Habeck og Støre foretas to sidesteg, delvis gjentakende, men nødvendig for å forstå dynamikken i forhandlingsdiplomati som ledet til felleserklæringen mellom partene januar 2023. Først beskrives hovedinnretningen til Norges- og deretter Tysklands-energi og -klima ambisjoner for fremtiden, før likheter og ulikheter i landenes strategier sees i sammenheng med felleserklæringen. Som et bakteppe til forhandlingsdynamikken ligger det vekt på at Scholz ble valgt til forbundskansler 8. desember 2021, og satte sammen en regjeringskoalisjon bestående av Sosialdemokratene, De Grønne og Fridemokratene. Etter tiltredelsen presenterte den nye tyske regjeringen svært ambisiøse planer om energiomstilling og klimakutt (Bjartnes, 2021). Hvor Scholz lovet et tiår med massive investeringer i grønn industri og den største moderniseringen av tysk industri på mer enn 100 år (Ødegård, 2021). På toppen av den tysk regjeringens ambisiøse planer, har denne studien allerede vist til at krigen i Ukraina og energikrisen i Europa intensiverte innsatsen til EU og Tyskland (REPowerEU) med å gjøre seg uavhengig russisk energi, mot fornybare og klimautslippsfrie energier. Det er her viktig å understreke at den reduserte rørgasstilførselen fra Russland bidro til mer bruk av kull og olje i Europa, samtidig med at Tyskland måtte utsette den planlagte nedstengningen av kjernekraftverk (Energikommisjonen, 2023; 34). Dette i sammenheng den tyske regjeringens svært ambisiøse klima- og energi-planer ligger denne studien til grunn som en faktor som påvirket forhandlingene med Norge, ved at presset på Norge økte og at motivasjonen for å finne felleisløsninger var stort.

Norges energi og klima ambisjoner

Norge planlegger med å bli en stor produsent av fornybar energi i 2030, samtidig med at petroleumsnæringen utvinner olje og gass med lave utslipp (Klima og Miljødepartementet, 2021; 18). Meld. St. 13, også omtalt som klimameldingen viser til at havvind som et stort satsningsområde allerede, som skal knyttes sammen med gass og oljeproduksjonen til havs for å oppnå klimamål.³ Hydrogen nevnes som en energikilde med stort potensialt for Norge på veien for et lavt utslipps samfunn, særlig innenfor industri og transport (Ibid. 2021; 18). Det norske demonstrasjonsprosjektet – Langskip – for fullskala CO₂-håndtering som omfatter fangst, transport og lagring av CO₂ (Ibid. 2021; 17-18)⁴. Langskip fremstilles som en milestein i regjeringens industri og klimasatsning, fordi prosjektet vil kutte utslipp og legge til rette for ny teknologi og dermed nye arbeidsplasser (Ibid. 2021; 13). Samtidig har Norge et CCS potensiale som dekker store deler av behovet til EU (Dickel et al., 2022; 3).

³ Klimameldingen – Meld. St 13 (2020-2021)

⁴ Carbon Capture and Storage (CCS)

Tysklands Energiwende

Benevnelsen *Energiwende* beskriver Tysklands langsiktige strategi for å bli klimanøytral innen 2045. Sentralt i strategien ligger Tysklands utfasing av fossilt brennstoff fra energimiksen og en akselerert overgang mot bruk av fornybare energier. Fornybar (grønt) hydrogenspiller en viktig rolle i Tysklands *Energiwende* for å bli klimanøytral (Agora *Energiwende*, 2022). Til sammenligning med i Norge har CCS teknologien møtt betydelig motstand i Tyskland. Kritikken har blant annet basert seg på at teknologien fremmes av fra kull-lobbyister (Karimi & Komendantova, 2017; 196). Fra tysk hold stilles det samtidig spørsmålsteget til behovet for CCS, fordi innfrielse av klimamål kan oppnås gjennom fornybar energi (Ibid. 2017; 196). Det er flere årsaker til CSS skepsisen i Tyskland, men årsakene som nevnes trekkes frem for vise til at CSS har to vidt forskjellige betydninger i Norge og Tyskland. En nyere publikasjon peker også på at Tysklands nasjonale klimapolitikk utelukkende fokuserer energieffektivisering og fornybare energikilder alene (Dickel et al., 2022; 3), hvilket gjør CSS mindre relevant i tysk øyemed. Naturgass i Tyskland blir oppfattet som en «bro løsning» under overgangen til andre energibærere – grønt hydrogen.

Så langt er Norge og Tysklands energi- og klima-strategier beskrevet i korte trekk. Oppløsningen avtegner et bilde av landenes strategier som relativt ulike.

Habeck besøker Norge, på nytt

Resultatet av møtet mellom regjeringen-Støre og Habecks januar 2023 kom til uttrykk gjennom felleserklæringen mellom de to landene, som gir eksplisitt uttrykk for tettere samarbeid knyttet til å produsere mer fornybar energi og grønn industri (Office of the Primeminister, 2023). Det er viktig å merke seg at møtet mellom den norske regjeringen og Habeck i 2023 var opphav til en felleserklæring og en fellesuttalelse «Joint Declaration - German-Norwegian Partnership on Climate, Renewable Energy and Green Industry» og «Joint Statement - Germany – Norway – Hydrogen», hvor hydrogen aspektet med samarbeidet kom sterkere til uttrykk i sistnevnte fellesuttalelse. Dokumentene er sammenkoblet, hvor dokumentene til sammen avtegner omfanget av det fremtidige samarbeidet mellom partene.

“Norway and Germany agree to enter a strategic partnership on Climate, Renewable Energy and Green Industry. The overarching aim is to reach the long-term temperature goal in the Paris Agreement, create new green industries and jobs and strengthen energy security and circular economy. The partnership complements the long-lasting cooperative relationship between Germany and Norway within oil and gas that has given great benefit to both countries”(Statsministerenskontor & Nærings- og Fiskeridepartementet, 2023).

Analyse av felleserklæringen av januar 2023

“Norway and Germany confirm our common intent to ensure a large-scale supply of hydrogen with the necessary infrastructure from Norway to Germany by 2030” (Statsministerenskontor, 2023a). Som tidligere nevnt spiller grønt hydrogen en viktig rolle i Tysklands *Energiwende*. Den norske klimameldingen

nevner hydrogen, men tar til orde for at «teknologien er umoden for bruk i enkelte sektorer» og bemerker samtidig at omlag «90 prosent av hydrogenet som blir brukt i Europa, blir i dag produsert fra naturgass, noko som medfører betydelege utslipp» (Klima og Miljødepartementet, 2021; 188). En viktig pressering i denne sammenheng er at grønt hydrogen produseres fra fornybare kilder (vindkraft for eksempel), mens blått hydrogen produseres av naturgass (Szulecki, 2023; 4).

“Both countries aim at scaling up the production of renewable energy quickly, a prerequisite for production of green hydrogen. Green hydrogen can subsequently be phased in into the common transport infrastructure”(Statsministerenskontor, 2023a)

Hovedlinjene i *Energiewende* fikk dermed gjennomslag i forhandlingene med Norge. Spørsmålet i denne sammenheng er hvilke oppofrelser Norge måtte gi fra seg? Ifølge Kacper Szulecki er ikke Norges potensielle som energileverandør begrenset av olje- og gass-ressurser, og viser til at nullutslippspotensialet knyttet til kraft sektoren er enormt. Szulecki argumenterer for at grønn elektrisitet kan brukes til å produsere grønt hydrogen, og dermed bidrar positivt på norske energi verdikjeder (Szulecki, 2023; 4). Ut fra denne betraktning kan det argumenteres for at den norske oppofrelsen av hydrogen i felleserklæringen var marginal. Videre kommer det frem «we will jointly plan the use of hydrogen produced from natural gas with Carbon Capture and Storage (blue hydrogen) for a transition period» (Statsministerenskontor, 2023a). I betraktning av klimameldingen om fortsatt utvinning av gass og Tysklands aversjon mot CSS, var måloppnåelsen høy på den norske siden av forhandlingsbordet. Dette kommer tydelig frem av at Tyskland imøtekom «det norske demonstrasjonsprosjektet – Langskip». Formulering «for a transition period» indikerer derimot at produksjonen av blå hydrogen er midlertid, hvilket i et lengre perspektiv kan utfordre en fortsatt norsk politisk vektning av naturgass.

Så langt i analysen av felleserklæringen har denne studien vist til ulike betraktninger rundt hvordan forhandlingene mellom Norge og Tyskland har utartet seg med henblikk på hvordan ulike interesser rundt energi og klima smeltet sammen til felleserklæringen mellom landene. Påfallende i denne sammenheng er at Norges interesser kom forsterket av erklæringen, som i marginal grad gikk på bekostning av tyske interesser, hvor deres interesser tilsvarende ble oppfylt på en god måte.

Felleserklæringen av 2023 fremhever beskrivelsen til Tomáš Weiss og Geoffrey Edwards om småstaten i internasjonale forhandlinger gjør opp for manglende størrelse og kapasiteter ved å være utmerket til å forhandle og problemløsning (2022, 3). Betydningen av småstatsvariabelen gjør seg i denne sammenheng gjeldene ved at Norges maktposisjon til tross for asymmetrien i den norsk-tyske relasjonen var uberørt av stormakten Tyskland. Dette indikerer dernest den sentrale relevansen av energileverandørrollen til Norge i sammenheng med variablene om Tysklands energisikkerhet og endret europeisk sikkerhetspolitisk.

I etterkant av møtet og felleserklæringen av 2023 signerte Equinor og det tyskeselskapet RWE en erklæring om å samarbeide mer om energisikkerhet og dekarbonisering (Office of the Prime Minister, 2023). Erklæringen mellom Equinor og RWE er omstendelig og innebærer i korte trekk industriaspektet med

felleserklæringen mellom Norge og Tyskland. For eksempel bygging av nye gasskraftverk i Tyskland og CCS anlegg i Norge og felles utbygning av havvindparker for produksjon av fornybart hydrogen (Equinor, 2023b).

Neste avsnitt tar for seg forsvarsindustri samarbeidet som pågikk parallelt med samtalen mellom Norge og Tyskland gjennom 2022.

Forsvarssamarbeidet

Forsvarssamarbeidet med Tyskland tok nye steg i begynnelse av 2023. Samarbeidet involverte fremtidig samarbeid innen Hæren og fulgt opp beslutningen om kjøp av 54 tyske stridsvogner til det norske Forsvaret. Støre uttalte under regjeringens kunngjøring om styrking av Forsvaret februar, «nye stridsvogner har stor betydning for Forsvaret (..) I dagens sikkerhetssituasjon blir tett forsvarssamarbeid i Europa stadig viktigere (..) Vi knytter også tettere sikkerhetspolitiske bånd til Tyskland» (Statsministerenskontor, Finansdepartementet, et al., 2023). Finansminister Trygve Slagsvold Vedum pekte deretter til at «en slik avtale gir også store muligheter for norskforsvarsindustri og norske arbeidsplasser gjennom industrisamarbeid» (Ibid, 2023). På tidspunktet stridsvogn anskaffelse så ut til å bli avgjort gikk forsvarsjefen ut med sin anbefaling om å ikke kjøpe tyske stridsvogner, medio desember 2022. Anbefalingen til forsvarsjefen var på tidspunktet uventet og imot faglige og politiske anbefalinger (Dalløkken & Haugstad, 2022). Stortinget godkjente anskaffelsen av stridsvogner i 2021, men det pågikk i lengre tid intern debatt i Forsvaret om hvorvidt Norge burde kjøpe stridsvogner. Til Aftenposten fortalte forsvarsministeren at «politiske hensyn har vært viktige i prosessen og at de ikke hadde tid til å vente på de fagmilitære rådene fra forsvarsjefen i mai», mens Støre viste til at Norges samarbeid med Tyskland hadde vært viktig i beslutningen om Norges kjøpt av vogner fra Tyskland (Foss et al., 2023). Det kan dermed se ut som at regjeringen overkjørte forsvarssjefens motforestillinger til anskaffelsen av tyske stridsvogner på grunn av forholdet til Tyskland. Forsvarsminister Gram signert samarbeidsavtalen hos tyske myndigheter i München 17. februar og bemerket følgende til undertegnelsen:

«Tyskland er en viktig alliert for Norge. Norge og Tyskland har allerede et omfattende samarbeid. (..) Avtalen åpner for samarbeid på en rekke områder, fra logistikk og operasjoner til materiell-samarbeid, forskning og industrisamarbeid. Her er det store muligheter som kan tjene Norge godt» (Forsvarsdepartementet, 2023).

Gram pekte trolig på flere faktorer gjennom å vise til store muligheter som kan tjene Norge godt, og kan sees i sammenheng med at regjeringen fremforhandlet en parallell industrisamarbeidsavtale, med forpliktelser til den tyske leverandøren om å kjøpe materiell fra norsk industri tilsvarende kontraktssummen på Norges fremtidige 54 stridsvogner (Forsvarsdepartementet, 2023). Forhandlingsdiplomati kan hevdes kom til uttrykk ved tilbakekjøpsaspektet ved Norges anskaffelse av stridsvogner. For norsk industri og sysselsetting kan en Norsk «forhandlingsseier» anses.

Pressekonferansen mellom Scholz og Støre i Oslo 15. august 2022, inneholdt en forsmak på utvidelsen av forsvarssamarbeidet mellom Norge og Tyskland stadfestet januar 2023,

“Norway has been purchasing military equipment from Germany over many years. What is now laying ahead of us is investments in new submarines. Critical for Norway’s defense, where we are building on German technology and industrial cooperation, and there is a number of other opportunities industry field where we can explore together.”(Statsministerenskontor, 2022c).

Støre henviser til regjeringens beslutning om inngåelse av et omfattende strategiske samarbeidet om maritimt forsvarsmateriell med Tyskland tilbake i 2017. Forhenværende forsvarsminister Ine Eriksen Søreide uttalte i sammenheng med avtalen i 2017 at «Norge og Tyskland vil samarbeide om nye ubåter og missiler. (..) Vi vil styrke vårt marine-til-marine samarbeid. (..) Samarbeidet vil styrke vår forsvarsindustri og partnerskapet vil være viktig og fordelaktig for begge nasjoner. (Forsvarsdepartementet, 2017). En viktig del av samarbeidet var felles norsk-tyske ubåtprosjektet om anskaffelse av identiske ubåter, i tillegg til omfattende industriarbeid (Ibid. 2017).

Anskaffelsen av tyske ubåter var en videreføring av Norges eksisterende ubåt kapasitet, sentralt for Forsvarets evne til å opprettholde avskrekkede effekt (Forsvarsdepartementet, 2020). Ifølge Rolf Tamnes var Norges målsetning med den strategiske avtalen i 2017 blant annet å tiltrekke seg tysk militær tilstedeværelse i norskfarvann, som sikkerhetsforsterkninger ved tidligfase konflikt med Russland. Dermed skape grunnlag for å sikre skipstrafikk leder og forsterke Nord-Europa (Tamnes, 2018; 18-19).

Den stadige progresjonen i forsvarspartnerskapet mellom Norge og Tyskland kan naturligvis relateres til endringer i Europas politiske sikkerhetssituasjonen. I forkant av eksplosjonene i Østersjøen ved Nord Stream 1 og Nord Stream 2 knyttet Scholz følgende kommentarer til pressemøtet med Støre 15. august «Og i Østersjøen, en region som Tyskland føler seg i spesiell grad ansvarlig for. Sammen kommer vi til å styrke våres bestridelser når det gjelder maritim sikkerhet. (..). Betydningen av den norske olje- og gassproduksjon for den tyske energisikkerheten har ytterligere økt etter russisk invasjon i Ukraina». Eksplosjonene i Østersjøen gav uttrykk for et endret trusselbilde for energiinfrastruktur som også kan utfordrer driftssikkerheten i Norge.

Konklusjon

I kommende avsnitt presenterer jeg funnene etter analysen av *hvordan krigen i Ukraina og energikrisen i Europa har påvirket Norges rolle som energileverandør og Norges maktposisjon i bilaterale forhandlinger med Tyskland*.

Til å begynne med påviste jeg at Gazproms (Russlands) strategi med å hindre oppbygging av Europas gasslagerkapasitet mot vinteren 2022 forsterket Norges rolle som energileverandør til Tyskland energisikkerhet. Mangel på alternative energikilder som erstatning på russisk energi er delvis forklarende, selv om denne studien ikke diskuterte alternative energikilder særskilt. Norges gasseksport til Tyskland var allerede før krigsutbruddet betydelig, hvilket fremhever betydningen av gassen fra norsk sokkel og leverandørrollens avgjørende betydning alene.

Europas endrede sikkerhetspolitiske situasjon kom til uttrykk i norske nærområder ved observasjon av droner og hendelsene i Østersjøen. Dette forsterket betydningen av leverandørrollen til Norge ytterligere. Hendelsene demonstrerte sårbarhet med mulig påvirkning på Norges leverandørrolle og dermed også Tysklands energisikkerhet, hvilket førte til en sammensmelting norsk-tyske energi- og sikkerhetspolitiske interesser. Jeg har påvist at Norges leverandørrolle har gitt en sikkerhetspolitisk gevinst, ved at norske og tyske sikkerhetspolitiske interesser er sammenknyttet til energiinfrastruktur i Nordsjøen.

Når det gjelder leverandørrollen som et mulig diplomatiskvirkemiddel i forhandlinger med Tyskland, konkluderer jeg at verdien er begrenset av to faktorer. For det første, kommer aktivtetsnivået på sokkelen frem av Norges oljepolitikk, som er et resultat av en polarisert partipolitikk som ikke gir garantier for ratifikasjon for diplomatiet på hjemmebane. Samtidig var tidsperioden for denne undersøkelsen for kort til at Norge kunne øke produksjonen av gass nevneverdig. Regjeringen-Støre økt gasseksport til Tyskland i 2022, men data indikerer at den økte eksporten til Tyskland gikk på bekostning av eksporten til Storbritannia. For det andre og på bakgrunn av den sikkerhetspolitiske konteksten i Europa og Norges rolle som småstat med alliansetilhørigheten til Tyskland, konkluderer jeg med Norge ikke har noe å vinne på å bruke leverandørrollen som et «forhandlingskort». Den politiske risikoen er høy, dessuten forhandlet gassen for seg selv gjennom verdien det utgjorde for Tysklands energisikkerhet. Forhandlingene mellom Norge og Tyskland har derimot foregått bak lukkede dører, med den usikkerheten dette påfører vurderinger om Norges bruk av leverandørrollen i forhandlinger.

Når det gjelder asymmetrien som utpreger den norsk-tyske relasjonen, indikerer analysen av felleserklæringen av 2023 at norske interesser ble ivaretatt. Dette fremhever synet til Fox, Weiss og Edwards om småstatens muligheter i møte med storstaten. I det lengre perspektiv kan derimot både Norges leverandørrolle og statusen som småstat bli utfordret i møte med EU og Tysklands målsetning om grønnomstilling. Norges nærhet til Europa og muligheter med å levere grønnenergi, samtidig med å redusere karbondioksid, utgjør derimot gode betingelser for at Norge også i fremtiden er en attraktiv partner.

Under gjennomgangen av fase 3 viste denne studien til de parallelle forhandlingene som hadde pågått mellom Norge og Tyskland med hensyn til anskaffelse av tyske stridsvogner til den norske Hæren. Formålet er ikke å bygge bro mellom forhandlingsdiplomati og samarbeid for å utvikle grønn industri og forsvarsindustrien, selv om uttalelser fra Støre indikerer at anskaffelsen av tyske stridsvogner kom av en overordnet (tysk) politisk strategi.

Kilder

- Abnett, K. (2022, juli 6). EU parliament backs labelling gas and nuclear investments as green. *Reuters.Com*. <https://www.reuters.com/business/sustainable-business/eu-parliament-vote-green-gas-nuclear-rules-2022-07-06/>
- Agora Energiewende. (2022, september 16). *What is the German Energiewende?* Agora-Energiewende.De. <https://www.agora-energiewende.de/en/the-energiewende/the-german-energiewende/q1-what-is-the-german-energiewende/>
- Agora Energiewende. (2023). *Breaking free from fossil gas—A new path to a climate-neutral Europe*. Agora Energiewende. https://static.agora-energiewende.de/fileadmin/Projekte/2021/2021_07_EU_GEXIT/A-EW_292_Breaking_free_WEB.pdf
- Allers, R. (2018). *Norge og Tyskland En modell for forsvarssamarbeid*. Institutt for forsvarsstudier. https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2483253/IFS%20Insights_2_2018_Allers.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Alstadheim. (2022, september 13). Hektisk gassdiplomati. *Aftenposten*.
- Andreassen, K. (2022a, april 28). *Lønnsoppgjøret starter 3. Mai*. Offshore Norge. <https://offshore-norge.no/om-oss/nyheter/2022/04/lonnsforhandlinger-starter-3-mai/>
- Andreassen, K. (2022b, mai 3). *Lønnsforhandlinger for sokkelavtalene er i gang*. Offshore Norge. <https://offshorenorge.no/om-oss/nyheter/2022/05/sokkeloppgjoret-i-gang/>
- Andreassen, K. (2022c, mai 5). *Brudd i sokkeloppgjøret*. Offshore Norge. <https://offshorenorge.no/om-oss/nyheter/2022/05/brudd-i-sokkeloppgjoret/>
- Andreassen, K. (2022d, juli 3). *Streik vil ramme gasseksporten betydelig*. Offshore Norge. <https://offshorenorge.no/om-oss/nyheter/2022/07/streik-vil-ramme-gasseksporten-betydelig2/>
- Andreassen, K. (2022e, juli 5). *Streik vil ramme nær 60 prosent av gasseksporten*. Offshore Norge. <https://offshorenorge.no/om-oss/nyheter/2022/07/streik-vil-ramme-nar-60-prosent-av-gasseksporten/>
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet. (2022, juli 5). *Tvungen lønnsnemnd i arbeidskonflikten mellom Lederne og Norsk olje og gass*. Regjeringen.no; regjeringen.no.

- <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tvungen-lonnsnemnd-i-arbeidskonflikten-mellom-lederne-og-norsk-olje-og-gass/id2922269/>
- Arbeids- og Sosialdepartementet. (2018). *Meld.St.12 (2017-2018) Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/contentassets/258cadcb3cca4e3c87c858fd787e0f75/no/pdfs/stm201720180012000dddpdfs.pdf>
- Arbo, P. (2010). Kapittel 2 En næring til begjær, en næring til besvær. I *Oljevirkosomhetens inntog i nord* (1. utg.). Gyldendal Norske Forlag.
- Austvik, O. G. (1999). *Norge som betydelig petroleumseksportør; utenriks- og sikkerhetspolitiske utfordringer* (Nr 2.). Handelshøyskolen BI.
- Austvik, O. G. (2001). Gassdirektiv, GFU og norsk interesser. *Internasjonal Politikk*, 59(3), 367–394.
- Barka, E. (2022, september 19). *Norske plattformer kan være mål for utenlandske fiender – da er ikke Nato forpliktet til å hjelpe*. Nettavisen. <https://www.nettavisen.no/5-95-654987>
- Barnes, A. (2022). *The new EU Commission proposals* (EU Commission proposal for joint gas purchasing, price caps and collective allocation of gas:, s. 3–28). Oxford Institute for Energy Studies. <https://www.jstor.org/stable/resrep45352.7>
- Bjartnes, A. (2021, desember 18). *Klimalederen: Se til Tyskland!* Energi og Klima. <https://energiog-klima.no/meninger-og-analyse/klimalederen/klimalederen-se-til-tyskland/>
- Brekke, T. (2017, november 23). *Utenrikspolitik*. <https://civita.no/politisk-ordbok/utenrikspolitik/>
- Bundesministerium Für Wirtschaft und Klimaschutz. (2022a). *Gas*. https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Textsammlungen/Energy/gas.html?cms_artId=fbbe103e-fffe-433f-9447-f636d5c729c9
- Bundesministerium Für Wirtschaft und Klimaschutz. (2022b). *Joint statement Germany—Norway*. Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz: BMWK. https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Downloads/J-L/20220316-joint-statement-norway.pdf?__blob=publicationFile&v=6
- Bundesregierung. (2022, februar 27). *Policy statement by Olaf Scholz, Chancellor of the Federal Republic of Germany and Member of the German Bundestag, 27 February 2022 in Berlin*. Bundesregierung.De. <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/policy-statement-by-olaf-scholz->

chancellor-of-the-federal-republic-of-germany-and-member-of-the-german-bundestag-27-february-2022-in-berlin-2008378

Bundesregierung. (2023). *What the government is doing for the climate*. Bundesregierung.De.

<https://www.bundesregierung.de/breg-en/issues/climate-action/government-climate-policy-1779414>

Bøås, M. (2016). Oljefondet og utenrikspolitikken: Norge, oljefondet og sårbare stater. *Internasjonal Politikk*, 74(1), 1. <https://doi.org/10.17585/ip.v74.319>

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5. utg.). SAGE.

Dalløkken, P. E., & Haugstad, T. (2022, desember 1). *Forsvarssjefen om stridsvogner: – Vi må passe på så vi ikke investerer i gammel, plattformbasert teknologi*. Teknisk Ukeblad. <https://www.tu.no/artikler/forsvarssjefen-om-stridsvogner-vi-ma-passe-pa-sa-vi-ikke-investerer-i-gammel-plattform-basert-teknologi/524034>

Deutsche presse-agentur. (2022, juli 5). *Norwegen: Produktion auf Ölplattformen wegen Streiks gestoppt*. Nau.ch. <https://www.nau.ch/news/europa/norwegen-produktion-auf-olplattformen-wegen-streiks-gestoppt-66215999>

Deutsche Welle. (2022, juli 5). *Streik gefährdet Gaslieferungen aus Norwegen*. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/de/streik-gef%C3%A4hrdet-gasliefierungen-aus-norwegen/a-62359776>

Dickel, R., Fattouh, B., & Muslemani, H. (2022). *Cross-border cooperation on CO2 transport and sequestration: The case of Germany and Norway* (Nr. ET15). The Oxford Institute for energy studies. <https://a9w7k6q9.stackpathcdn.com/wpcms/wp-content/uploads/2022/09/Cross-border-cooperation-on-CO2-transport-and-sequestration-The-case-of-Germany-and-Norway-ET15.pdf>

Eckert, V., & Sims, T. (2022, desember 16). Energy crisis fuels coal comeback in Germany. *Reuters.Com*. <https://www.reuters.com/markets/commodities/energy-crisis-fuels-coal-comeback-germany-2022-12-16/>

Energikommisjonen. (2023). *Norsk offentlige utredninger 2023: 3 Mer av alt—Raskere*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/5f15fcec3143d1bf9cade7da6afe6e/no/pdfs/nou202320230003000dddpdfs.pdf>

- Equinor. (2023b, januar 5). *Equinor and German energy major RWE to cooperate on energy security and decarbonization*. <https://www.equinor.com/news/20230105-equinor-rwe-cooperation>
- Equinor. (2022a, januar 31). *Revised start-up date for Hammerfest LNG*. Equinor ASA. <https://www.equinor.com/news/archive/20220131-revised-start-up-date-hammerfest-lng>
- Equinor. (2022b). *2021 Årappport*. <https://cdn.equinor.com/files/h61q9gi9/global/7661d5fdc8bb5a07cf93fc42a21b796e4ae61c5e.pdf?equinor-2021-aarsrapport.pdf>
- Equinor. (2022c, mars 15). *New measures to maintain high gas exports to Europe—Equinor.com*. Equinor ASA. <https://www.equinor.com/news/archive/20220306-new-measures-maintain-high-gas-exports-europe>
- Equinor. (2022d, juni 2). *Produksjonen i gang ved Hammerfest LNG*. Equinor ASA. <https://www.equinor.com/no/nyheter/20220601-produksjonen-i-gang-ved-hammerfest-lng>
- Equinor. (2023a). *Naturgass*. Equinor ASA. <https://www.equinor.com/no/energi/naturgass>
- European Commission (Red.). (2012). *Energy roadmap 2050*. Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2022a). *REPowerEU: Joint European Action for more affordable, secure and sustainable energy*. European Commission. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:71767319-9f0a-11ec-83e1-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF
- European Commission. (2022b, september 7). *Statement by the President on energy*. European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_5389
- Faulstich, M., Foth, H., Calliess, C., Hohmeyer, O., Holm-Müller, K., Niekisch, M., & Schreurs, M. (2011). *Pathways towards a 100 % renewable electricity system*. https://www.umweltrat.de/SharedDocs/Downloads/EN/02_Special_Reports/2011_10_Special_Report_Pathways_renewables.pdf?__blob=publicationFile
- Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action. (2022). *Climate Action in Figure—Germany's current emission trends and climate action measures*. Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action (BMWK). https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Publikationen/Klimaschutz/climate-action-in-figures.pdf?__blob=publicationFile&v=1

- Five, M. L., Stamnes, D., & Drægner, I. (2022, mai 22). *Polens statsminister ut mot Norge*. Tv2.no. <https://www.tv2.no/nyheter/utenriks/polens-statsminister-ut-mot-norge/14810651/>
- Forsvaret. (2022, april 8). *Økt droneaktivitet under Cold Response 2022*. Forsvaret.no. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/okt-droneaktivitet-under-cold-response-2022>
- Forsvaret.no. (2022, oktober 2). *Heimevernet bistår politiet med forsterket vakthold*. Forsvaret.no. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/hv-vakthold>
- Forsvarsdepartementet. (2017, august 22). *Norge og Tyskland inngår omfattende samarbeid om maritimt forsvarsmateriell*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fd/nyheter/2017/norge-og-tyskland-inngar-omfattende-samarbeid-om-maritimt-forsvarsmateriell/id2568087/>
- Forsvarsdepartementet. (2020, april 27). *Nye ubåter*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/ubater/nye-ubater/id2586717/>
- Forsvarsdepartementet. (2022a, oktober 14). *NATO styrker arbeidet med å beskytte kritisk infrastruktur*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/fminmote-okt22/id2935130/>
- Forsvarsdepartementet. (2022b, oktober 26). *Sammen om å sikre norsk sokkel*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/sammen-om-a-sikre-norsk-sokkel/id2940750/>
- Forsvarsdepartementet. (2022c, desember 1). *Berlin Security Conference*. Regjeringen.No; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/berlin22/id2949215/>
- Forsvarsdepartementet. (2023, februar 17). *Norge utvider forsvarssamarbeidet med Tyskland*. regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-utvider-forsvarssamarbeidet-med-tyskland/id2963817/>
- Forsvarskommisjonen. (2023). *Norsk offentlige utredninger 2023: 14 Forsvarskommisjonen av 2021 For-svar for fred og frihet*. <https://www.regjeringen.no/content-tassets/5f15fcec3143d1bf9cade7da6afe6e/no/pdfs/nou202320230003000dddpdfs.pdf>
- Foss, A. F., Wikan, V. S., Furuly, J. G., & Langved, Å. (2023, februar 3). *Norge betaler 20 milliarder for nye stridsvogner fra Tyskland*. Aftenposten.no. <https://www.aftenposten.no/norge/i/VPG7RW/norge-betaler-20-milliarder-for-nye-stridsvogner-fra-tyskland>

- Fox, A. B. (1959). *The power of small states. Diplomacy in the world war II*. The University of Chicago Press.
- Funnemark, A., & Beaumont, P. (2022). Norges oljedilemma etter Glasgow: Et umoralsk argument for et raskt grønt skifte. *Internasjonal Politikk*, 80(1), 1. <https://doi.org/10.23865/intpol.v80.3745>
- Gassco. (2023, januar 23). *Europa trenger norsk gass som aldri før*. <https://www.gassco.no/media/nyheter/europa-trenger-norsk-gass-som-aldri-for/>
- Gausen, S. (2022, oktober 4). *Disse fire oljesakene vil regjeringens budsjettpartner forhandle på*. Aftenposten.no. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/3E4xXA/sv-varsler-toeffe-tak-om-petroleumspolitik-i-budsjettforhandlingene>
- Gausen, S., Tjernshaugen, K., Sørenes, K. M., & Drabløs, Ø. T. (2023, mars 8). *Krisemåling for Arbeiderpartiet – Høyre på 36,9 prosent*. Aftenposten.no. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/kEKEBv/krisemaaling-for-ap-hoeyre-paa-369-prosent>
- Godzimirski, J. M., & Nowak, Z. (2018). EU Gas Supplu Security: The Power of the Importer. I *Energy security in Europe: Divergent perceptions and policy challenges*. International Conference «Towards a Common European Energy Policy? Perceptions of Energy Security», Cham. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-64964-1>
- Gulowsen, T., & Lerkelund, H. (2022, mars 15). *Ansaret på Aslands Skuldre*. Aftenbladet.no.
- Hersoug, B. (2010). Kapittel 10 Fisk og/eller olje? I *Oljevirkosomhetens inntog i nord* (1. utg.). Gyldendal Norske Forlag.
- Håvik, J. (2022). 26. konsesjonsrunde utsettes: - Det siste Europa trenger å høre fra oss. I *Industri Energi*. <https://industrienergi.no/nyhet/26-konsesjonsrunde-utsettes-det-siste-europa-trenger-a-hore-fra-oss/>
- International Energy Agency. (2022a, mars). *A 10-Point Plan to Reduce the European Union's Reliance on Russian Natural Gas – Analysis*. Internasjonal Energy Agency. <https://www.iea.org/reports/a-10-point-plan-to-reduce-the-european-unions-reliance-on-russian-natural-gas>
- International Energy Agency. (2022b, mars 3). *How Europe can cut natural gas imports from Russia significantly within a year—News*. Internasjonal Energy Agency. <https://www.iea.org/news/how-europe-can-cut-natural-gas-imports-from-russia-significantly-within-a-year>

- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Karimi, F., & Komendantova, N. (2017). Understanding experts' views and risk perceptions on carbon capture and storage in three European countries. *GeoJournal*, 82(1), 185–200.
- Karlsen, J., & Fredriksen, R. (2022, april 10). *Observerte 30 droner i forbudssoner under Cold Response*. Forsvaret.no. <https://www.nrk.no/osloogviken/forsvaret-har-observert-30-droner-i-forbudssoner-under-cold-response-1.15924900>
- Keohane, R. O. (1969). Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, 23(2), 291–310.
- Kjølberg, A., & Jeppesen, M. (2001). *En model for sikkerhetstenkningen etter den kalde krigen* (FFI/RAPPORT-2001/04595; s. 51).
- Klima og Miljødepartementet. (2021). *Meld.St.13 (2020-2021) Klimaplan for 2021-2030*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/a78ecf5ad2344fa5ae4a394412ef8975/nno/pdfs/stm202020210013000dddpdfs.pdf>
- Koenneke, J. (2022). *German Climate Foreign Policy: Towards a 'New Paradigm for Climate and Development'*. E3G. <https://www.jstor.org/stable/resrep45411>
- Lambert, L. A., Tayah, J., Lee-Schmid, C., Abdalla, M., Abdallah, I., Abdalftah, A. H. M., Suhail, E., & Waleed, A. (2022). The EU's natural gas Cold War and diversification challenges. *Energy Strategy Reviews*, 43(September 2022, 100934). <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211467X22001286?via%3Dihub>
- Larsen, T. (2022a, juli 17). *Tysk gasskrise – frykten for 21. Juli*. www.dn.no. <https://www.dn.no/globalt/tyskland/gasspriser/energikrise/kronikk-tysk-gasskrise-frykten-for-21-juli/2-1-1255628>
- Larsen, T. (2022b, november 27). *Europa ser mot nord*. www.dn.no. <https://www.dn.no/globalt/krigen-i-ukraina/nord-stream/sikkerhetspolitikk/europa-ser-mot-nord/2-1-1359894>
- Løvold, A. (2004). Småstatsproblematikken i internasjonal politikk. *Internasjonal Politikk*, 62(1), 7–32. <https://doi.org/10.18261>
- Martinsen, K. D. (2023). *Økonomisk krigføring*. Cappelen Damm akademisk.

- Mason, B. (2014, Fall /Winter 2015). Putin a Stranglehold: The Changing Strategies of a Resurgent Russia. *Harvard International Review*, 7–9.
- Melgård, M. (2022, september 27). *Tysk og britisk press på Norge for å gripe inn i oljestreiken: «Det er også grunn til å tro at dette vil bli tatt opp på statsministernivå»* (+). www.dn.no.
<https://www.dn.no/politikk/marte-mjos-persen/liz-truss/eu/tysk-og-britisk-press-pa-norge-for-a-gripe-inn-i-oljestreiken-det-er-ogsaa-grunn-til-a-tro-at-dette-vil-bli-tatt-opp-pa-statsministerniva/2-1-1304485>
- Morsut, C. (2022). Europeanisation of non-military dimensions of security. The Case of Norway. I T. Weiss & G. Edwards (Red.), *Small states and security in Europe: Between national and international policymaking*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Noreng, Ø. (2005). Oljepolitikk og utenrikspolitikk. *Internasjonal Politikk*, 63(2–03), 183–216.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1757-2005-02-03-04>
- Norsk Utenrikspolitiske Institutt. (2022). *Sikkerhetspolitikk*. NUPI.no.
<https://www.nupi.no/tags/view/Tema/Forsvar%20og%20sikkerhet/Sikkerhetspolitikk>
- Nye, J. S. JR. (2004). *Soft power; The Means to success in the world of politics*. PublicAffirs.
- Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Fagbokforl.
- Nærings- og Fiskeridepartementet. (2022). *Statens eierrappot—Statens direkte eierskap i selskaper*. Regjeringen.no. https://www.regjeringen.no/contentassets/ca3c0a55b6b041ff8be7d04cf6b0a3cd/statenseierrappot_2021_web_v5.pdf
- Nærings- og Fiskeridepartementet. (2022). *Petoro AS - oppdragsbrev for 2022*. Regjeringen.no.
https://www.petoro.no/Om%20Petoro/PetoroAS_Oppdragsbrev_2022_med_vedlegg.pdf
- Oberle, S., Neuwirth, M., Gnann, T., & Wietschel, M. (2022). Can Industry Keep Gas Distribution Networks Alive? Future Development of the Gas Network in a Decarbonized World: A German Case Study. *Energies*, 15(24). <https://www.mdpi.com/1996-1073/15/24/9596>
- Office of the Primeminister. (2023, januar 5). *Closer cooperation between Norway and Germany to develop green industry*. regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/closer-cooperation-between-norway-and-germany-to-develop-green-industry/id2958102/>

- Olje- og energidepartementet. (1997). *Lov om petroleumsvirksomhet [petroleumsloven]*—Lovdata. Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1996-11-29-72#KAPITTEL_1
- Olje- og energidepartementet. (2002). *St.meld.nr 38 (2001-2002) Om Olje og gassvirksomheten*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/contentassets/60decca4b834938af2ae9ab45a51905/no/pdfa/stm200120020038000dddpdfa.pdf>
- Olje- og energidepartementet. (2022a, mars 16). *Justerte produksjonstillatelser – legger til rette for å opprettholde dagens høye gassproduksjon utover i 2022*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/justerte-produksjonstillatelser-legger-til-rette-for-a-oppretholde-dagens-hoye-gassproduksjon-utover-i-2022/id2904201/>
- Olje- og energidepartementet. (2022b, juni 22). *Vi skal unngå ekstremt høye strømpriser*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/vi-skal-unnga-ekstremt-hoye-strompriser/id2920470/>
- Olje- og energidepartementet. (2022c, september 13). *Søkere på utvinningstillatelser på norsk sokkel*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/sokere-pa-utvinningstillatelser-pa-norsk-sokkel/id2927489/>
- Olje- og energidepartementet. (2022d). *Prop. 1 S (2022-2023) Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/contentassets/eed690487f7846c397104ee2b984de1b/no/pdfs/prp202220230001oedddpdfs.pdf>
- Olje- og energidepartementet. (2022e, september 27). *Skjerper beredskapen på norsk sokkel*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/hd/id2929138/>
- Olje- og energidepartementet. (2023, januar 10). *Stor interesse for videre leteaktivitet på norsk sokkel*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/stor-interesse-for-videre-leteaktivitet-pa-norsk-sokkel/id2958767/>
- Olje- og energidepartementet og Oljedirektoratet. (2022a, juni 21). *Petroleumsloven og konsesjonssystemet*. Norskpetroleum.no. <https://www.norskpetroleum.no/rammeverk/rammeverkkonsesjonssystemet-petroleumsloven/>
- Olje- og energidepartementet og Oljedirektoratet. (2022b, oktober 7). *Statens inntekter fra petroleumsvirksomhet*. Norskpetroleum.no. <https://www.norskpetroleum.no/okonomi/statens-inntekter/>

- Oljedirektoratet. (2023, mars 28). *Exports of Norwegian oil and gas*. Norskpetroleum.No.
<https://www.norskpetroleum.no/en/production-and-exports/exports-of-oil-and-gas/>
- Ozawa, M. (2022). The Russia-Ukraine war and the European energy crisis. *NATO Defence Collage Research Paper*, 23, 90.
- Politidirektoratet. (2022, november 29). *Bistand til vakthold fra Heimevernet avsluttes*. Politiet.
<https://www.politiet.no/aktuelt-tall-og-fakta/aktuelt/nyheter/2022/11/29/bistand-hv/>
- Portela, C., & Kluge, J. (2022). *SLOW-ACTING TOOLS: Evaluating EU sanctions against Russia after the invasion of Ukraine*. European Union Institute for Security Studies (EUISS).
<https://www.jstor.org/stable/resrep44887>
- Putnam, R. D. (1988). Diplomacy and domestic politics: The logic of two-level games. *International Organization*, 42(3), 34.
- Quitow, R., & Thielges, S. (2020). The German energy transition as soft power. *Review of International Political Economy*, 29(2), 598–623.
- Salater, R.-A., & Jensen, R. (2022, oktober 26). *Forsvaret ber om patruljestøtte på norsk sokkel*. TV 2.
<https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/forsvaret-ber-om-patruljestotte-pa-norsk-sokkel/15215542/>
- Sharples, J. (2022). *Falling Like Dominoes: The Impact of Nord Stream on Russian Gas flows in Europe*. Oxford Institute for Energy Studies. <https://www.jstor.org/stable/resrep43367>
- Spence, T. (2022, februar 14). *SV og miljøbevegelsen ruster til kamp mot regjeringens «klimabombe»*. Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/pWOPJw/sv-og-miljoebevegelsen-ruster-til-kamp-mot-regjeringens-klimabombe>
- Statistisches Bundesamt. (2022, juli 21). *Press release No. N 044 of 21 July 2022—Facts on gas supply: Natural gas is major energy source for industry and households*. https://www.destatis.de/EN/Press/2022/07/PE22_N044_43.html
- Statistisk Sentralbyrå. (2022, november 3). *Utslipp til luft*. SSB. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/forurensning-og-klima/statistikk/utslipp-til-luft>
- Statistisk Sentralbyrå. (2023, mars 15). *Fakta om olje og energi*. Statistisksentralbyrå.no.
<https://www.ssb.no/energi-og-industri/faktaside/olje-og-energi>

- Statsministerens kontor. (2022a, mars 15). *Statsministeren møter Tysklands visekansler (nett-tv)*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tysklands-visekansler/id2904006/>
- Statsministerens kontor. (2022b, mars 16). *Støre møtte Tysklands visekansler Robert Habeck*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/store-motte-tysklands-visekansler-robort-habeck/id2904413/>
- Statsministerens kontor. (2022c, august 14). *Pressekonferanse med Olaf Scholz og Jonas Gahr Støre*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tysklands-visekanslar-robort-habeck-besokjer-no-reg/id2953236/>
- Statsministerens kontor. (2022d, september 7). *Støre og von der Leyen snakket om energikrisen i Europa*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/store-og-von-der-leyen-snakket-om-energikrisen-i-europa/id2926912/>
- Statsministerens kontor. (2022e, september 28). *Statsministerens innledning under pressekonferanse om gasslekkasjen i Østersjøen*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/pressekonferanse-om-gasslekkasjen-i-ostersjoen/id2929262/>
- Statsministerens kontor. (2022f, november 30). *Scholz og Støre foreslår NATO-senter for å overvåke undersjøisk infrastruktur*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/scholz-og-store-foreslar-nato-senter-for-a-overvake-undersjoisk-infrastruktur/id2949149/>
- Statsministerens kontor. (2023a, januar 5). *Joint Statement—Germany – Norway—Hydrogen*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/en/whatsnew/dep/smk/press-releases/2023/closer-cooperation-between-norway-and-germany-to-develop-green-industry/joint-declaration-german-norwegian-partnership-on-climate-renewable-energy-and-green-industry/id2958104/>
- Statsministerens kontor. (2023b, januar 5). *Tettere samarbeid mellom Norge og Tyskland for å utvikle grønn industri*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tettere-samarbeid-mellom-norge-og-tyskland-for-a-utvikle-gronn-industri/id2958102/>
- Statsministerens kontor, Finansdepartementet, & Forsva. (2023, februar 3). *Norge styrker Forsvaret gjennom kjøp av nye stridsvogner*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-styrker-forsvaret-gjennom-kjop-av-nye-stridsvogner/id2961879/>

- Statsministerenskontor, Klima og Miljødepartementet, Nærings- og Fiskeridepartementet, & Olje- og energidepartementet. (2022, desember 22). *Tysklands visekanslar Robert Habeck besøker Noreg*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tysklands-visekanslar-besokjer-noreg-i-januar/id2952868/>
- Statsministerenskontor, Klima og Miljødepartementet, Nærings- og Fiskeridepartementet, & Olje- og energidepartementet. (2023, januar 4). *Tysklands visekanslar Robert Habeck besøker Noreg*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tysklands-visekanslar-robert-habeck-besokjer-noreg/id2953236/>
- Statsministerenskontor, & Nærings- og Fiskeridepartementet. (2023, januar 5). *Joint Declaration—German-Norwegian Partnership on Climate, Renewable Energy and Green Industry*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/en/whatsnew/dep/smk/press-releases/2023/closer-cooperation-between-norway-and-germany-to-develop-green-industry/joint-declaration-german-norwegian-partnership-on-climate-renewable-energy-and-green-industry/id2958104/>
- Stormark, K. (2022, september 15). Slår alarm om ukjente droner i Nordsjøen. *Aldrimer.no*. <https://www.aldrimer.no/slar-alarm-om-ukjente-droner-i-nordsjoen/>
- Surwillo, I., & Slakaityte, V. (2022). *With Energy at Play in the Ukraine War, Everybody Pays*. Danish Institute for International Studies. <https://www.jstor.org/stable/resrep40094>
- Svendsen, Ø. (2022). Theorizing Public Performances for International Negotiations. *International Studies Quarterly*, 66(3). <https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/handle/11250/3025196>
- Szulecki, K. (2023). *More than just a petrol station: Norway's contribution to European Union's green strategic autonomy*. Norsk Utenrikspolitisk Institutt. <https://www.jstor.org/stable/resrep47024>
- Szulecki, K., & Westphal, K. (2018). Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union. I *Energy security in Europe: Divergent perceptions and policy challenges*. International Conference «Towards a Common European Energy Policy? Perceptions of Energy Security», Oslo. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-64964-1>
- Tamnes, R. (2018). I. The High North: A Call for a Competitive Strategy. *Whitehall Papers*, 93(1), 8–22. <https://doi.org/10.1080/02681307.2018.1508955>

- The Council of the European Union. (2022). *REGULATIONS COUNCIL REGULATION (EU) 2022/2576 of 19 December 2022 enhancing solidarity through better coordination of gas purchases, reliable price benchmarks and exchanges of gas across borders*. European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2576>
- Tiseo, I. (2023, februar 6). *Germany: GHG emission shares by sector 2021*. Statista. <https://www.statista.com/statistics/989341/greenhouse-gas-emissions-by-sector-germany/>
- U.S. Energy Information Administration. (2020, desember). *Germany*. <https://www.eia.gov/international/analysis/country/DEU>
- Utenriksdepartementet. (2016, april 13). *Sikkerhetspolitikk* [Tema]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/sikkerhetspolitikk/id1111/>
- Utenriksdepartementet. (2019a). *Regjeringas Tyskland-strategi 2019*. Regjeringen.no. https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/dokumenter/planer/tysklandstrategi_no2019_ny.pdf
- Utenriksdepartementet. (2019b). *Meld. St. 27—Norges rolle og interesser i multilateralt samarbeid*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/contentassets/5673dad917448148b491635289ac690/no/pdfs/stm201820190027000dddpdfs.pdf>
- Utenriksdepartementet. (2021, november 29). *Sikkerhetspolitikk*. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/sikkerhetspolitikk/sikkerhetspolitikk/id86753/>
- Utenriksdepartementet. (2022, mars 8). *Svar på spørsmål om petroleumsvirksomhet i nord*. Regjeringen.no; regjeringen.no. https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/svar_arktis/id2903364/
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Random House.
- Weichert, R. (2022, oktober 25). *Drohnensichtungen beunruhigen Norwegen – Russland unter Spionageverdacht*. stern.de. <https://www.stern.de/politik/ausland/drohnen-beunruhigen-norwegen--steckt-russische-spionage-dahinter--32848966.html>
- Weiss, T., & Edwards, G. (Red.). (2022). Introduction Small States in European Security. I *Small states and security in Europe: Between national and international policymaking* (s. 1–17). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Willis, J. (2021). Breaking the paradigm(s): A review of the three waves of international relations small state literature. *Journal of interdisciplinary Research*, 5(1), 15.

With, S., Andreasen, F., Beckhaug, A., & Storrøstenn, K. (2022, oktober 31). - *Bør ikke være overrasket*.

Dagbladet.no. <https://www.dagbladet.no/nyheter/bor-ikke-vaere-overrasket/77605011>

Wivel, A., Archer, C., & Bailes, A. J. K. (2014). *Setting the scene: Small states and international security*.

I *Small states and international security: Europe and beyond* (Bd. 1). Routledge.

Ødegård, P. O. (2021, november 30). *Kommentar: Grønt lys for rød kansler*. <https://www.vg.no/i/Poaz37>

Østerud, Ø. (2002). *Statsvitenskap—Innføring i politisk analyse* (2. utg.). Universitetsforlaget.